

Lain Arbin a le on ái MARKO

Worwor táil

Ái Marko buhán ái Banabas, má diar saliu tiklik mam Paulo i kán mulán láklák ái Paulo. Mái sár ái Marko a han alar diar (Apo 13:13), má ngorer ái Paulo a matai ngo na saliu mai namur (Apo 15:36-41). Mái sár namur mul, ái Paulo ák tar wor suri ngo ái Marko na tángni mul (2Ti 4:11).

Lain arbin a le on ái Marko kápate parai marán aratintin si Iesu. Ái a lala parai tan tilik him a longoi ái Iesu er a inngas tari ngo kán tilik rakrakai ái Káláu a mon on, má ngorer ák arwat suri pah palai tan sápkín tatalen má hul aliu pas git (Mar 10:45). Ái Marko a le páptai marán worwor si Iesu suri matngan rangrangas da áslai á tan tám ruruna. Má ngorer git hol on ngo ái Marko a le i Lain Arbin minái i pákánbung ákte mon má i arabilbilang uri narsán tan tám ruruna, má ái Marko ák abálsa di mai worwor si Iesu (8:34-38).

Kán arbin ái Ioanes Tám Arsiu

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28

¹ Minái á turpasi lain arbin sur Iesu Karisito, Natun ái Káláu. ² A tangkabin hirá sang singin kesá tám worwor tus ngisán ái Aisaia, koner a le i worwor si Káláu er a parai ur si Natun ngoromin, “Mákái, ina tarwai kesá kálámul suri na tari kak pinpidan.

Ái na táil i iáu.

Na eran i matananu suri inan kaiam.

³ Má kálámul er na hut má na lu binbin i pokon mau ngo,

‘Aleget i sál si Konom má eran on.

Long anokwai sál suri na láklák on!’ ”

⁴ Io má namur marán á bet a rah, ái Ioanes Tám Arsiu a hut ada i pokon mau mák arbin ngoromin, “Gama hol kaleng má gamáng kipi arsiu, má ngorer ái Káláu nák pah palai kamu tan sápkín.”

⁵ Má matananu tili bimán rum á Ierusalem má tili balis á Iudáia di han suri longrai arbin si Ioanes. Má matananu di lu para aposoi kándi bos sápkín tatalen, mái Ioanes a siu di mai dan á Ioridan.

⁶ Ái Ioanes a sulu mai nihun kamel di hiri, mák reureu mai kápán sipsip. A ani sikiu má midu. ⁷ Mái Ioanes a arbin ur singin matananu ngoromin,

“Kálámul alatung na murwa pas iau, ái a lala rakrakai sorliu iau. Má iau, iau rumrum suri ina kusak i kán rum. ⁸ Á iau, iau siu gam mai dan sár. Mái sár kálámul er na siu gam mai Tanián a Pilpil má na mon i gam.”

Ái Ioanes a siu Iesu

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ I bet erei, ái Iesu a hut tilami Nasaret i balis á Galiláia, mái Ioanes a siu Iesu iatung i dan á Ioridan. ¹⁰ Má i pákánbung er ái Iesu a masar alari dan, ák mákmák uramuni bát má ák mákái bát a ráp má Tanián ái Káláu a sosih ngoro bun má a

1:3: Ais 40:3 **1:4:** Apo 13:24, 19:4 **1:6:** 2Ka 1:8; Mat 11:8

1:7: Apo 13:25

kis on. ¹¹ Má kaungán kes a hut tilamuni bát má a parai ngoromin, “Á iáu á natung, kang Kalik alal. A lala gas i balang mam iáu.”

Tám Angagur a tohtoh Iesu

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Má káp melek sár mul, Tanián ái Káláu a tarwa melekna Iesu uramuni pokon mau, ¹³ má a kis i pokon tan rokoi di kis ái. Ahat i sángul á bung ái Iesu a kis iamuni pokon mau, mái Satan a tohtohoi. Má tan angelo di tapam hut má dik tangan Iesu.

Ái Iesu a turpasi him á Galiláíá

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Má namur ngo dikte tola tar Ioanes ur si Erodes, ái Iesu a hut i balis á Galiláíá má a arbin mai lain arbin si Káláu. A parai ngoromin, ¹⁵ “Ákte arwat á bung má páput má matananu da kusak uri lolsit si Káláu má ái Káláu na kátlán i di. Gama hol kaleng má gamák ruruna i lain arbin.”

Ái Iesu a kilkila pasi ahat i tám soksok

Mat 4:18-22; Luk 5:1-11

¹⁶ Mái Iesu a lu hanhan tangrai risán dan taliu á Galiláíá. A mák Saimon Petero mái Enru diar tuán, aru tám soksok, diar lu soksok mai uben iamuda i dan taliu. ¹⁷ Mái Iesu a parai si diar ngoromin, “Gaur lákám. Gaurák mur i iau má inak atintin gaur suri gaura tám soksok pasi matananu ur káián ái Káláu!” ¹⁸ Má káp melek

1:11: Sak 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mar 9:7 **1:13:** Sak 91:11-13

1:14: Mar 6:17 **1:15:** Mat 3:2

mul má diar aptur alari kándiar uben iatung má diará mur i Iesu.

¹⁹ Má ngo a lu lákláklák iamunang tangrai kon, a mákái aru natun ái Sebedαιο, ái Iakobo mái Ioanes, diar tuán leget i kándiar uben iatung i mon. ²⁰ I pákánbung er a mák diar ái Iesu, a kilkila pas diar alar Sebedαιο má bos tám him iatung i mon. Má diar má aptur má diará han tiklik mam Iesu.

Ái Iesu a long palai sápkín tanián

Luk 4:31-37

²¹ Dikte hut iatung i malar Kapernaum, má i bungán aunges ái Iesu a kusak uri rumán lotu má a turpasi aratintin i katbán matananu. ²² Má di longrai kán aratintin má dik pángáng suri, a kabin ngo kán aratintin kápate ngoro aratintin káián bos tám mánán uri nagogon. Kápate. Di longra ilmi ngo kán aratintin ái Iesu a mon i rakrakai on ngorer i kálámul a tarwai ái Káláu.

²³ Má i pákánbung sang erei, kesi kálámul sápkín tanián a porta on a sol uratung i rumán lotu ²⁴ mák perek ngoromin, “Iáu Iesu kakun Nasaret, suri dáh u soksok gim? Iau mánán i iáu, iáu Tám Pilpil káián ái Káláu! Ngádáh, ukte hut suri una up sara gim, be?” ²⁵ Mái Iesu a longrai ngorer má ák dos kári sápkín tanián er ngoromin, “Una kis pau, má unák so alari kálámul erei!” ²⁶ Má sápkín tanián a longrai ngorer má ák agokgokoi mák lala wakkwák mák táu alari. ²⁷ Má di no di pánsálgát on má dik argátna kaleng i di ngoromin, “Dánih á ngoro inái? Hutngin aratintin, be? Kálámul minái

a mon i kán nokwan suri dos palai boh sápkín tanián mul má dik lu taram on.”²⁸ Má arbin sur Iesu a han arkaliut melek i bos malar á Galiláíá no.

Ái Iesu a aliu pasi mámán ái kán wák ái Saimon Petero

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Má namur ái Iesu mai kán ahat i kalik án aratintin di so alari rumán lotu má dik lu hanhan iamunang, má ding kusak i rum si Petero mái Enru. ³⁰ Má mámán ái kán wák ái Petero kán tu bop mai sasam. A málmálas. Má dik sangar i worwor mam Iesu suri. ³¹ Mái Iesu a han narsán mák top pasi limán má a salapturi, má sasam a han alari. Má namur wák erei a han má a eran i namnam ur ándi.

Ái Iesu a asengsegeng pasi marán matananu

Mat 8:16-17; Luk 4:40-41

³²⁻³³ Má i ronron bos matananu di hut talum iatung i mátán sál i rum si Petero. Di kipi marán kálámul di sasam má marán kálámul sápkín tanián a kusak i di. ³⁴ Mái Iesu a aliu pas rung di sasam, má a tipar palai marán sápkín tanián. Má bos sápkín tanián a tur kalar di suri koion da worwor, kabin ngo bos sápkín tanián di mánán on ngo ái Natun ái Káláu.

Ái Iesu a worwor suri kán him

Luk 4:42-44

³⁵ I kábungbung sáksák, nas kápate pos be, ái Iesu a pán mák so alari rum uramuda i pokon mau mák sung iatung. ³⁶ Má namur ái Petero má

rang turán dihat pán má dihat han ser sur Iesu. ³⁷ Má ngo dikte mák pasi, ki dik bitái ngoromin, “Matananu no di gátna sur iáu.” ³⁸ Ái Iesu a longrai ngorer má a kos di ngoromin, “Áá, iau mánán. Mái sár káp iau te hut suri tan kálámul minái masak. Kápte. Ina lu arbin mul ur singin tan lite. Má git má, giták han uri tan lite malar er páput!” ³⁹ Má di lu hanhan uri tan malar á Galiláia no, má ái Iesu a tipar palai bos sápkín tanián má a arbin i bos rumán lotu mul.

Ái Iesu a asengsegeng pasi kesi kálámul a sami lepra

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Kesi kálámul a sami lepra a hut narsá Iesu má a atri pukun keken mák dirtapul mák sung Iesu ngoromin, “Ngo u nem on, u arwat suri ngo una asengsegeng pas iau!” ⁴¹ Mái Iesu a longrai ngorer má a mámnai mák sarsara mai limán mák top i páplun kálámul erei, má a parai singin ngo, “Iau nem on. Inái ukte sengsegeng má!” ⁴² Má lepra a rah melek alari kálámul er mák sengsegeng. ⁴³ Má namur ái Iesu a sangar i tarwa palai mák lala inau on ngoromin, ⁴⁴ “Koion una kálik parai singin tekes. Una han má unák para inngas iáu singin tám osmapak, má unák tari singin á kam osmapak ngorer ái Moses a parai, má kam osmapak erei na inngas tari ngo kam sasam ákte rah.” ⁴⁵ Mái sár kálámul er a lu hanhan má a arbin tangrai bos malar. Má ngorer ái Iesu kápate arwat ngo na kusak iatung i bos malar er

káplabin matananu da siuti. Ngorer a lu hanhan tangrai tan pokon mau sár, má matananu tili bos malar di lu murmur on.

2

*Ái Iesu a asengsegeng pasi kálámul a peu
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26*

¹ Má namur ngo ákte rah i te bung, ái Iesu a kaleng mul ur Kapernaum má a kusak i kesi rum, má matananu di longrai ngo ákte kis iatung. ² Má marán di hut talum má kápte arliwán mul iatung suri da tur on. Iatung i mátán sál kápte. Má kán tu arbin narsá di, ³ má ahat i kálámul dihat hut mai kesi peu dihat kipi i suh kabin kálámul er kápte a lu láklák. ⁴ Má di tohoi han pátmi, mái sár lala matananu taladeng di káng iatung. Má ngorer di sa mai uramuni ungán rum er a kis on ái Iesu, má dik pápki kuir ungán rum má dik asihái kálámul er tiklik mai kibán uramudi narsá Iesu. ⁵ Ái Iesu a mák ilmi tan kálámul er ngo di ruruna muswan má ák parai singin peu ngo, “Kauh, ukte pilpil alari kam tan sápkín tatalen.”

⁶ Má te bos tám mánán uri nagogon si Káláu di kis iatung má di longrai ngorer, má a ngátngát i kándi hol ngoromin, ⁷ “Suri dáh kálámul min a parai ngoromin? A pulus Káláu. Sinih a arwat suri ngo na long palai sápkín tatalen? Ái Káláu masik sár.” ⁸ Mái Iesu a mánán pasi ami kán hol ngo di ngátngát sálán ngorer ami bál di, mák parai si di ngoromin,

“Suri dáh gam ngátngát suri bos táit er ami bál gam? ⁹ Á iau a mon i kak nokwan suri parai

singin kálámul erei a peu ngo, ‘Kam tan sápkín tatalen ákte pah,’ kabin ngo iau arwat mul suri parai ngorer singin kálámul er ngo, ‘Una aptur, una kipi kibam má unák láklák!’ ¹⁰ Má inái ina inngas tari si gam ngo Natun Kálámul a mon i kán nokwan suri pah palai bos sápkín tatalen main i naul bim!”

Má ngorer a parai singin peu ngo, ¹¹ “Kauh, iau parai singim ngo una aptur má, unák pusak pasi kibam má unák han uri kam rum!”

¹² Má kálámul erei a longrai má ák aptur ák pusak pasi kibán má ák so i mátán matananu no. Má di mákái ngorer ki dik pángáng suri, má dik para agas Káláu ngoromin, “Onin pala sang má gimá mákái matngan ngoromin!”

*Ái Iesu a kilkila pas Lewi suri na mur on
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32*

¹³ Mái Iesu a kaleng uramuni kon i risán dan taliu, má lala matananu di hut narsán mái Iesu ák abitbit di. ¹⁴ Má namur ái Iesu a lu hanhan, má ák mák Lewi natun ái Alpius a kis i rumán kip takis, mák parai singin ngo, “Lákám, unák mur i iau.” Mái Lewi a salaptur pas mák mur i Iesu.

¹⁵ Má marán si di á bos tám abulbul má marán rung di lu kip takis, di mur i Iesu. Má i rahrah, di kis suri namnam iatung i rum si Lewi, di no mam Iesu má kán kalilik án aratintin. ¹⁶ Má te tám mánán tili tan Parisaio di mákái ngo ái Iesu a namnam tiklik mai bos tám abulbul má bos tám kip takis, má dik han parai singin kán bos kalilik án aratintin ngoromin, “Suri dáh kamu tám aratintin a namnam tiklik mai bos tám long

sápkín ngorer?” ¹⁷ Máí Iesu a longrai máng kos di ngoromin, “Ái rung di lain liu kápдите sáhár sur tekes ngo na aliu di, ái rung di sasam masik sár. Má iau, káp iau te hut suri ina kílila pasi bos tám nokwan. Iau hut suri bos tám sápkín.”

Tatalen án Ahal

Mat 9:14-15; Luk 5:33-35

¹⁸ Má namur tan kalilik án aratintin si Ioanes Tám Arsiu má bos Parisaio di ahal. Má te kálámul di purut si Iesu má dik gáltai ngo, “Suri dáh kalilik án aratintin káián ái Ioanes má bos Parisaio di ahal, má kam kalilik án aratintin kápte?” ¹⁹ Máí Iesu a kos di ngoromin,

“Ngádáh? Ngo da longoi namnam án akila, u hol on ngo matanenu da ahal i pákánbung er kálámul a hutngin kila a kis tiklik mam di? Kápte! I bung kesi kálámul a kila, di no da namnam tiklik. ²⁰ Má namur da long pasi kálámul er a hutngin kila má nák bokoh alar di. I bung erei sang da ahal.”

Koion gita ardolat i torahin tatalen mai hutngin tatalen

Mat 9:16-17; Luk 5:36-39

²¹ Máí Iesu a sopasun i kán aratintin mák parai ngoromin,

“Ngo kes a mon i kán rápán sulu mák nem ngo na mapmap on, kápnate baut arsaktai mapmap a longoi mai hutngin sepen sulu kápte be di gorsai. Ngo na baut arsaktai ngorer, má namur na gorsai, hutngin na hius sang má nák tarápái torahin má na ráp pakta i mátán erei. ²² Má kápte kesá kálámul na toroi hutngin suir wain

uri torahin átbán dan di longoi mai kápán me. Ngo na longoi ngorer, suir wain erei na sut má na korkor má nák tarápái torahin átbán erei má nák ráp, má suir wain erei na sal no. Gita totrai hutngin suir wain uri hutngin átbán dan suri diar no diara sut tiklik.”

Ái Iesu ái á Konom uri Bungán Aunges

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Má namur i kesá bungán aunges, ái Iesu a lu hanhan i katbán numán padi tiklik mai kán bos kalilik án aratintin. Di lu hanhan ngorer má kalilik erei di sak pas te padi má dik ani.

²⁴ Má bos Parisaio di mákái, má namur di parai si Iesu ngoromin, “Suri dánih kam kalilik án aratintin di longoi ngoro minái, má uri nagogon kángit a parai ngo koion á longoi ngorer i bungán aunges?”

²⁵ Ái Iesu a kos di ngoromin, “Ngádáh? Kápgamte wásái besang suri táit erei ái Dewit a longoi ngo a matpám, má di mul er di tiklik mai?”

²⁶ I pákánbung er ái Abiatar a tám osmapak táil, mái Dewit a kusak i rum si Káláu má a top pasi beret er di artabar mai uri narsán ái Káláu, má ák ani mák tari mul si rang táir má di mul di ani. Má uri nagogon kángit, beret er a tam arwat mai bos tám osmapak masik sár da ani.”

²⁷ Mái Iesu a parai mul si di ngo, “Ái Káláu kápate oboi bungán aunges uri taun páptai matananu, a oboi uri tangan di. ²⁸ Má ngorer

Natun Kálámul ái á konom ur on á bungán aunges.”

3

Ái Iesu a timan pasi kálámul a sák i limán

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Mái Iesu a kusak kaleng uri rumán lotu á Kapernaum, má kesá kálámul iatung a mat i kesi limán. ² Má bos Parisaio di mangwa Iesu iatung. Di nem suri da mák Iesu ngo na aliu pasi kálámul er i bungán aunges ngo kápte. Má ngo na aliu pasi sang, ki ngorer da atiutiu Iesu suri. ³ Mái Iesu a parai singin kálámul erei limán a mat ngo, “Una lákám ur main.” ⁴ Má a gátnai matananu ngoromin, “Be, bos nagogon kángit, di atintin git suri dánih gita longoi i bungán aunges? Bung uri tángni matananu ngo bung suri longoi sápkín? Kol bung suri aliu pas di di sasam suri da liu kuluk? Kol gita tari bah git uri kálámul suri nák mat?” Má kápte kesá kálámul a kosoi. ⁵ Mái Iesu a sálsálah aririu i matananu. A mákái bál di a laklak, má a togor mák tang i bál suri tatalen ngorer. Má namur a parai singin kálámul erei ngo, “Una anokwai limam!” Má kálámul erei a longrai ngorer má ák anokwai limán, má limán áng kuluk kaleng. ⁶ Má bos Parisaio di mákái ngorer ki dik han melek uri narsán rang turán ái Erodos má di worwor talum suri da obop Iesu uri minat.

Matananu di hut talum i risán dan taliu á Galiláíá

⁷ Má namur ái Iesu tiklik mai kán bos kalilik án aratintin di han alari malar á Kapernaum má dik han uri dan taliu á Galiláíá, má marán matananu di mur i di. Matananu erei di han tili atul á balis, Galiláíá má Iudáíá ⁸ má Idumia, má tili tilik malar á Ierusalem. Má marán mul tilada i balsán dan á Ioridan má tili bos risán aru malar Tair má Sidon. Dikte longrai arbin suri bos táit ái Iesu a longoi má dik hut singin. ⁹ I pákánbung erei marán matananu sang, mái Iesu a parai singin kán kalilik án aratintin suri da eran i mon uramuda i dan taliu má nák sámTUR on suri koion á matananu da tur kauli má da káp siuti. ¹⁰ A kabin ái Iesu a aliu pasi marán, mái rung er di sasam di no di arkarsa suri sigil Iesu. ¹¹ Má ngo bos sápkín tanián di mákái, di pur uri mátán táil ái Iesu má dik lu wakwakwak ngoromin, “Iáu Natun ái Káláu!” ¹² Mái Iesu a wor rakrakai uri bos sápkín tanián, má a tur kalar di ngo koion da para inngasi ngo ái á Natun ái Káláu.

Ái Iesu a ilwa pasi sángul mai aru á kalik uri kán kalilik án aratintin

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Namur ái Iesu a tapam uramuni pungpung má a kilkila pas di uri narsán ái rung er ákte ilwa pas di. Má ngo dikte hut narsán, ¹⁴ a tus pasi sángul mai aru suri da lu tiklik mai, má na tarwa di suri da tám arbin káián, ¹⁵ má na tari nokwan si di suri dák tipar palai bos sápkín tanián. ¹⁶ Mái Iesu a ilwa pasi sángul mai aru ngoromin:

turpasi tili Saimon, kesá ngisán mul ái Petero;

- 17 mái Iakobo diar tuán ái Ioanes, aru natun ái Sebedaiio (di utngi ngis diar ngoromin ‘Pár’, sálán ngo ‘aru tám perek’);
- 18 mái Enru;
 mái Pilip;
 mái Batolomi;
 mái Mataio;
 mái Tomas;
 mái Iakobo natun ái Alpius;
 mái Tadius;
 mái Saimon, kálámul a tur rakrakai suri da sikra palai kurtara alari Israel;
- 19 mái Iudas Iskariot, ái koner na agur tar Iesu.

*Bos tám mánán di worwor sáksák uri Iesu
 Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10*

20 Má namur ái Iesu a kaleng uri rum a lu kiskis ái, má matananu di longrai ngo ái Iesu ákte hut iatung má di hut talum mul uri narsá Iesu ngo da longra kán te arbin. Má ngorer ái Iesu má kán kalilik án aratintin kápate arwat ngo da namnam.

21 Má i pákánbung er, rang buhán ái Iesu di longrai ngorer má dik han suri long pasi, kabin di parai ngo a ngul.

22 Má namur te á tan tám mánán uri nagogon di han tilami Ierusalem má dik lala worwor uri Iesu, má dik parai ngoromin, “Belsebul, kabisit káián tan sápkín tanián, a káng i bál má a tari rakrakai singin suri ák lu tipar palai tan sápkín tanián.”

23 Má ái Iesu a longrai má a kilkila talmi matananu uratung pátum suri da longrai pinpidan artálár mák parai si di ngoromin,

“Be, ngádáh? Ái Satan a arwat ngo na tipar pala Satan? Kápate arwat. ²⁴ Ngorer kesi mát ngo na arup kaleng mai mát erei, ngádáh na tur ngoi? Na ru i di má kándi kis na sák. ²⁵ Má ngorer mul i aramokson diar togor má diara arup, kápnate kuluk i kándiar kis má kápnate mon i kándiar rakrakai suri na kes kaleng i diar. ²⁶ Má ngo ái Satan na arup kaleng mai má nák ru on, kápnate tur rakrakai i kán him, má kán him na mat sár.”

²⁷ Mái Iesu a sopasun kán arabitbit ngoromin, “Ngo kes a nem ngo na kusak i rum káián tám rakrakai ngorer ái Satan suri long sarai kán tan táit, na mulán kápti be tám rakrakai erei, má namur na kusak má nák long sáksáknai kán tan táit.”

²⁸ Mái Iesu a inau i di ngo, “A támin muswan iau parai si gam, tan sápkín tatalen má tan worwor sáksák gam longoi, a arwat ngo ái Káláu na pah palai. ²⁹ Mái sár ngo kálámul na ot bilingnai Tanián a Pilpil, ái Káláu kápnate hol palai. Kán sápkín tatalen na tur áklis.”

³⁰ Ái Iesu a parai ngorer kabin i pákánbung erei a him mai rakrakai káián Tanián a Pilpil, bos tám mánán erei di mákái má dik parai ngo ái Iesu a káng mai rakrakai si Satan, konom káián bos sápkín tanián.

Kán mát ái Iesu
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ I bung erei, mánán ái Iesu tiklik mai rang tuán di hut má dik lu turtur iatung i risán rum

má dik gálta suri. Di nem suri na so nák mák di. ³² Má matananu er di kis kauli di parai singin ngoromin, “Mákái Konom, merei ái mamam má rang tuam, di idi malar. Di mákmák sur iáu.” ³³ Mái Iesu a kos di ngo, “Aiá á mamang, mái sinih á rang tuang?” ³⁴ Mái Iesu a mákmák aririu i matananu iatung i narsán mák para ngoromin, “Minái ái mang má bos rang tuang. ³⁵ Ái koner a mur i nemnem si Káláu, ái á tuang má kukung má mamang.”

4

Tám himhimna

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ái Iesu a atintini matananu mul iatung i risán dan taliu á Galiláíá. Má marán di hut kauli, má ngorer ái Iesu a sa uramuni mon iatung i risán kon mák sukis on, má matananu di tur pagas iamuni kon. ² Mái Iesu a atintin di mai pinpidan artálár tilatung i mon má a parai si di ngoromin,

³ “Mákái! Tám himhimna a tapam hut mák sápra sarai kotlin kubau* iatung i rákrák. ⁴ Má te kotlin kubau a pur iatung i sál má bos man di roh kis má dik tokam pasi. ⁵ Má te a pur uri bim a kis i hat adi lal, kápte marán bim on. Ngorer a kopkom melek, ⁶ mái sár nas a ket má a kektai tan kopkobon kubau erei, má a maulur a kabin kápte bim suri nirwán na kip namnam til on, má ngorer ák marang no. ⁷ Má te kotlin kubau

4:1: Mar 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mar 4:33-34 * **4:3:** Iamuda di lu sápra sarai á kotlin wit má kotlin padi. Kándi balbal sang á erei.

mul a pur uri katbán kaulbek, má kaulbek a pakta má a iaungi má kápate u. ⁸ Má te a pur uri lain bim má a tikbut má a lain kopkom kuluk má namur a u. A u ngoromin, te atul i sángul, má te awon i sángul, má te a u arwat mai kesi mar á wán.”

⁹ Má a parai si di ngo, “Ái koner a nem ngo na talas má na mánán, ki na kis án alongra!”

Kápdite talas má kápdite longra ilmi pinpidan artálár

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ I bung erei, ái Iesu a han alari matananu má a kis tiklik mai sángul mai aru i kán kalik ákte ilwa pas di má te tám ruruna mul, má di no di gátnei ngo, “Dánih sang á káplabin á pinpidan artálár erei?” ¹¹ Mái Iesu a parai si di ngoromin,

“Tungu a tur punpunam á mánán suri lolsit si Káláu má sál a mur on suri kátlán i git. Má onin ái Káláu ákte tari mánán er si gam. Mái sár tan lite alatung, kándi tu longrai worwor artálár má kápdite talas uri sálán, ¹² suri ngorer da mákmák má kápdite mák ilmi, má da longrai má kápdite longra ilmi, má kápdite talas suri, má na káp má dik hol kaleng mái Káláu na pah palai kándi tan abulbul.”

Ái Iesu a pálás timani pinpidan artálár suri tám himhimna

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Mái Iesu a sopasun i kán aratintin mák gátna di ngoromin,

“Ngo kápgamte mánán i sálán á pinpidan artálár min, ngádáh gama mánán ngoi á bos pinpidan artálár no? ¹⁴ Tám himhimna a sápra sarai pinpidan si Káláu. ¹⁵ Bim erei i sál a pur ur on á kotlin kubau, ái a tur arwat mam rung a pur i pinpidan si Káláu uri bál di, mái Satan a hut melek mák long palai pinpidan er má kápdite hol páptai. ¹⁶ Ngorer mul suri bim a kis i hat adi lal mák pur ur on á kotlin kubau. Ái a tur arwat mai tan kálámul di longrai arbin má dik laes melek suri. ¹⁷ Mái sár pinpidan kápate lala sisip i nirwán uri bál di, má ngorer kápate di tur rákrakai. Má namur ngo arabilbilang a hut má dik áslai rangrangas kabin di lu mur i pinpidan si Káláu, ki dik teken pur melek. ¹⁸ Má te kotlin a pur uri katbán kaulbek. Matngan bim erei a arwat mam rung di longrai pinpidan, ¹⁹ mái sár holhol suri táit án naul bim má hol apakta i minsik má nemnem suri tan toltolom táit no a kusak i bál di mák iaungi pinpidan káián ái Káláu má kápate u. ²⁰ Má te kotlin a pur uri lain bim. Lain bim a arwat mam rung erei di longra pasi pinpidan má dik mur on, má namur dik u má dik oboi lain wán i di, te atul i sángul, má te awon i sángul, má te mul a mar.”

*Pinpidan káián ái Káláu káp gita te punmai
Luk 8:16-18*

²¹ Mái Iesu a parai mul si di ngo,

“I pákánbung gam oskoi lam, ngádáh? Gam lu boh kári mai kas ngo gam lu punmai i lalin suh?”

Kápte. Gam lu akai i nián sang. ²² Io, sálán á kak pinpidan a punpunam onin, má namur na tur talas. Má te sálán kápgamte mánán kuluk, namur gama talas besang ur on. ²³ Ái koner a nem ngo na talas má na mánán, ki na kis án alongra!”

²⁴ Má a parai si di mul ngo,

“Gama hol páptai erei gam longrai. Kálámul er na lala longra pasi worwor si Káláu, ái Káláu na tari marán mánán singin má na apakta pasi kán mánán urami. ²⁵ Ngorer ái koner a hol páptai pinpidan káián ái Káláu, ái Káláu na apakta pasi kán pinpidan i bál má na lala mánán. Mái koner kápte a hol páptai kán pinpidan, ái Káláu na pah palai mudán er a kis i kán hol.”

Pinpidan artálár suri lolsit si Káláu

Mat 13:31-32, 13:34; Luk 13:18-19

²⁶ Mái Iesu a worwor artálár ngoromin,

“Lolsit si Káláu a ngoromin. Kesi kálámul a soi balbal i kán rákrák. ²⁷ Marán i bung a kis palai, má kesi bung má, a han laumái. A mákái mákte kopkom no mák pakta, má kápte mánán ngo ngádáh a apuar pasi ngoi. ²⁸ Bim sang a mon i kán rakrakai suri apakta i namnam ák marán. Kopkobon a táil má namur nirwán, má támin a lu murmur sang. ²⁹ Má ngo wán a matuk, ki ák il pasi i pákánbung án ililur.”

³⁰ Mái Iesu a parai si di mul ngo,

“Gita toh arwat pasi lolsit káián ái Káláu mai dáníh? Má dáníh á pinpidan artálár gita parai ur on? ³¹ A arwat mai kotlin kali ngo di soi a gengen. ³² Má namur a kopkom, má ái a pakta i di á bos kubau no, má ák oboi tara rákán arsigil. Má bos man di kis i tan rákán má dik pákpák on má dik páhiuh on.”

³³⁻³⁴ Mái Iesu a para tari marán pinpidan artálár singin matananu. Kápate arbin mam tekesi worwor, pinpidan artálár sár arwat sang mai mánán kándi matananu, má kápate para te worwor artálár mul na sorliwi kándi mánán. Mái sár i pákánbung kán kalilik án aratintin masuk di kis i narsán, a apos tari muswan on si di.

Ái Iesu a bit bingi bát

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ I bung erei sang i ronron, ái Iesu a parai singin kán kalilik án aratintin ngoromin, “Git má urada i risán dan taliu tilada.” ³⁶ Má di sa uri mon er ái Iesu a kis pagas on má dik han alari matananu. Di han ngorer má te mon mul di tiklik mai. ³⁷⁻³⁸ Di lu hanhan tangrai dan taliu, mái Iesu a han bopbop iatung i muir mon má a oboi lul i luran mák boptin. Má namur tilik bát a hut, má pákán nah a aptur mák turpasi pitlák uri mon. Má tan kalilik án aratintin di mákái ngorer má dik mátut, má dik áplas Iesu má dik parai singin ngo, “Tám Aratintin, kápate hol pas git? Gita kong!” ³⁹ Mái Iesu a pán mák tur kári kihkih má a parai singin dan ngo, “Una matau!” Má kihkih a aunges má dan a siaroh. ⁴⁰ Mái Iesu a parai singin kán kalilik ngo, “Gam mátut suri dáh? Káp

kamu te ruruna?” ⁴¹ Má di lala pángáng má dik worworwor arliu i di sang ngoromin, “Matngan kálámul ngádáh á minái kihkih má dan diar taram singin?”

5

Ái Iesu a aliu pasi kálámul sápkín tanián a kis on

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Má namur ái Iesu tiklik mai kán kalilik án aratintin di hut ada i balsán dan taliu tilada, i balis á Gadara, má balis er di utngi mul ngo Dekapolis. ² Ái Iesu a sosih alari mon má a banai kesá kálámul sápkín tanián a porta on. Kálámul erei a lu kis i lár án tahun buli, ³⁻⁴ má bos tárgun kálámul dikte mat, ái á kán rum a lu bop on. Má kápte kes a arwat suri na kabat páptai kálámul erei. Marán á bung di lu kápti keken má limán mai sen, mái sár a lu tamutái. Kápte kesi kálámul a arwat suri na abálbálái. ⁵ I bosbos nas má i libung no, kálámul erei a lu kis iatung i katbán lár má a lu kis i pungpung, má a lu lala wakwak má a lu tártár kalengnai kápán páplun mai sepen hat.

⁶ Má i pákánbung er a mák pas Iesu tilamudi tepák, ki ák rut melek má a pur dirtapul i mátán táil ái Iesu. ⁷⁻⁸ Ái Iesu a mákái ngorer má a parai singin sápkín tanián a porta i kálámul er ngo, “Sápkín tanián, una táu alari kálámul erei!” Má sápkín tanián a lala kilkil ngoromin, “Iesu, Natun ái Káláu Konom Sorsorliu, suri dáh u soksok iau? Iau lala sung iáu i ngisán ái Káláu suri koion una

arangrangas i iau.”⁹ Máí Iesu a gátnai ngoromin, “Sinih á ngisam?” Má a kosoi ngo, “Ngisang sang ái Marán, kabin gim tara marán.”¹⁰ Má a lala sung Iesu suri koion na tarwa di ur tepák.

¹¹ Má i pokon er, kesi numán bor di lu namnam iatung i risán pungpung. ¹² Má bos sápkín tanián di mákái ngorer má dik tang narsá Iesu suri na tarwa akusak di i bos bor erei. ¹³ Io, máí Iesu a taram i di má ák long pala di má dik han alari kálámul erei má ding kusak uri bos bor keskeskes. Má tan bor dik ngul má di no di rut sosih uradi dan taliu, má ding kong má dik mat. Má tan bor erei di arwat mai aru i arip á bor.

¹⁴ Má tan tám ololoh bor di mákái ngorer má dik táu. Di han má dik para sarai iatung i bimán rum erei má tangrai tan malar mul, má marán kálámul di han suri mákái, ¹⁵ má di hut si Iesu má dik mákái kálámul erei tungu a káng mai sápkín tanián. Di mákái a kis pau má ákte sulu kaleng má ákte hut kaleng mul i kán lain hol. Má ngo di mákái ngorer ki dik lala mátut. ¹⁶ Máí rung nengen di mákái táit a longoi ái Iesu mai kálámul minái, di bitái matananu er di hutngin hut suri mákái kálámul er tungu bos sápkín tanián di porta on, má dik bit di suri tan bor mul. ¹⁷ Máí rung di mákái kálámul erei, di turpasi sung Iesu suri na han alari kándi malar.

¹⁸ Io, má ngorer ái Iesu a sa uri mon ngo na han, má kálámul erei tungu a káng mai sápkín tanián a sung Iesu ngo ái mul na han tiklik mam Iesu má nák mur on. ¹⁹ Máí sár ái Iesu kápate sormángát, ki ák parai singin ngo, “Una han uri kam rum narsán rang buham má unák bit di i bos

tilik támin táit ái Konom a longoi mam iáu, má ngo ákte máмна iáu.”²⁰ Má kálámul er a han má a arbin hanhan iatung i balis á Dekapolis uri tilik támin táit ái Iesu a longoi narsán, má matananu di pánsálngát on.

*Natun ái Iairus má wák a sami dár
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*

²¹ Mái Iesu tiklik mai kán kalilik án aratintin di polas kaleng uranang kesá balsán dan taliu, má lala matananu di hut talum narsán iatung i kon.

²² Mái Iairus, kesi pakpakta tili rumán lotu i malar er, a tapam hut má a dirtapul i mátán táil ái Iesu

²³ mák lala sungi. Má a parai ngoromin, “Natung tahlik a sángul mai aru sár á kán bet, páput má na mat. Una lákám unák top i natung suri sasam erei nák rah alari má nák sengsegeng kaleng.”²⁴ Mái Iesu a longrai ngorer má a han tiklik mai kálámul erei. Má marán matananu di mur on má dik siuti.

²⁵ Má kesá wák iatung a sasam mai dár arwat mai sángul mai aru á bet. A mákái kalang má dár kápate rah. ²⁶ Má a rah i kán pirán tabal suri huli tan tám latlat má kápate liu. Kápdite tángni. Di tari rangrangas sár singin má sasam erei a lu pakpakta sár. ²⁷ Má wák er ákte longrai arbin sur Iesu, má ngorer a láklák namurwai i katbán matananu mák singli lusán, ²⁸ kabin a hol on ngoromin, “Ngo ina tu singli lusán sár, ki inak sengsegeng.” ²⁹ Ngorer má wák erei a singli lusán ái Iesu, má káp melek sár dár er a lu sal a ekesi más mák rah, má wák a áslai i kápán páplun ngo kán sasam ákte bokoh. ³⁰ Má i pákánbung

a singli lusán ái Iesu á wák erei, ái Iesu a áslai ngo kán te risán rakrakai ákte bokoh, má káp melek mul a tur kaleng i katbán matananu mák gálta ngo, “Sinih er a top i lusán i iau?” ³¹ Má kán kalilik án aratintin di longrai má dik parai singin ngoromin, “Má suri dáh u gátna ngorer? Kápute mákái matananu erei di káng kalar iáu?” ³² Mái Iesu a mákmák aririu i di suri kálámul a longoi ngorer mai. ³³ Wák erei a longrai mák lala mátut kabin ái a longoi táit erei, má a han ák pur dirtapul i mátán táil ái Iesu má a para aposoi kán sasam singin. ³⁴ Mái Iesu a mákái ngorer má a parai singin ngo, “Wákán, kam ruruna ákte aliu pas iáu. Una han má na matau i balam. Ukte sengsegeng má alari kam sasam.”

³⁵ Ngo a lu worworwor besang, te di hut til-amuni rum káián pakpakta erei má dik parai singin ngo, “Ákte mat mái natum. Má suri dáh ái Tám Aratintin na han suri mákái?” ³⁶ Mái Iesu kápate longra pasi kándi arbin. A parai si Iairus ngoromin, “Koion una ráuráuwas. Una ruruna sár.” ³⁷ Mái Iesu a tur kári matananu suri koion da mur on. Ditul sár ái Petero mái Iakobo mái Ioanes tuán ái Iakobo di han tiklik mai. ³⁸ Má namur di han purut iatung i rum káián pakpakta er, mái Iesu a mákái lala matananu kándi tu tang má di lala wakwak. ³⁹ Mái Iesu a kusak mák parai si di ngo, “Gam lala tang suri dáh? Kalik átlái erei sinih ngo a mat, a boptin sár.” ⁴⁰ Má di longrai ngorer má dik lala nongnai. Mái Iesu a bit rangas uri narsá di ngo da so. Má ngo dikte so no, a long pas kákán mái mámán kalik átlái er

má diar tiklik mai, má kán atul i kalik án aratintin mul, má dihat kusak uri rum er kalik átlái a bop ái. ⁴¹ Mái Iesu a top i limán kalik átlái er má a parai singin ngo, “Talita kumi!” Sálán á pinpidan erei ngoromin, “Lik, iau parai singim, una aptur!” ⁴² Má kalik átlái er, a sángul mai aru i kán bet, a aptur melek má a láklák. Mái rung er di mákái di lala pánsálngát on. ⁴³ Má namur ái Iesu a parai si di ngo da támri kalik átlái er nák namnam, má a tur kalar di suri koion da para sarai táit erei.

6

Rung til Nasaret kápate gas i bál di sur Iesu

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Mái Iesu a han alari malar er má a han uri kán malar sang, má kán kalilik án aratintin di mur on. ² Má i bungán aunges a aratintin iatung i rumán lotu, má marán di longrai má dik sodar suri, má dik parai ngoromin, “Kálámul min a mánán ngádáh á bos táit minái? Matngan mánán ngádáh á min? Til ái á rakrakai er ák longoi bos akiláng mai? ³ Wa ái ái koner sár a tám long rum, erei natun ái Maria. Má rang tuán minái narsá git, ái Iakobo mái Iosep mái Iudas mái Saimon. Má rang kukun di minái mul.” Má ák sák i bál di ur on, má dik para sáksáknai ngoromin, “Má suri dáh a apakta on?” ⁴ Ái Iesu a longrai má a parai si di ngoromin, “Tám worwor tus, di lu rumrum on i malar tepák. Ái sár i kán malar muswan mái narsán rang buhán má i kán rum sang, kápdite lu rumrum on.” ⁵ Má ngorer kápate arwat mul ngo

na long te marán akiláng iatung i malar er kabin kápdite ruruna. A oboi limán i te sasam sár má dik liu. ⁶ Má a pánsálngát suri matananu kápdite ruruna on. Io namur má, a lu hanhan má a lu arbin tangrai bos malar.

Ái Iesu a tari him singin sángul mai aru i kán kalik

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Mái Iesu a kilkila pasi kán sángul mai aru á kalik uratung i narsán mák tarwa rururu i di, má a tari nokwan si di suri da long sarai sápkín tanián. ⁸⁻⁹ Má a inau i di ngo da top i buk án láklák má bákbákar kek má kesi sulu sár, koion na ru. Má kápdite kip te táit mul uri kándi inan. Koion á balbal, koion á rat, koion á pirán tabal. ¹⁰ Má a parai si di ngoromin, “Ngo gama hut i kesá malar má gamáng kusak i kesi rum, gama kis áklis on pang i bung gama han alari malar erei uri lite malar. ¹¹ Má ngo kesi malar kápnate árár pas gam má kápnate longra pasi kamu pinpidan, gama tinra palai rah tili kik gam i pákánbung gama aptur alari malar er. Gama longoi ngorer suri para inngasi ngo kándi sápkín a kis pagas i káil i di sang.” ¹² Má ngorer kán kalilik án aratintin di han má dik arbin ur singin matananu ngo da hol kaleng. ¹³ Má di long palai marán sápkín tanián, má dik oboi mudán wel i lul bos sasam má dik aliu pas di.

Minat káián ái Ioanes Tám Arsiu

Mat 14:1-12; Luk 9:7-9

¹⁴ Máí Erodes, kabisit til Galiláíá, a longrai arbin sur Iesu ákte arkaliut. Má te di parai ngoromin sur Iesu, “Ái Ioanes Tám Arsiu ákte liu kaleng alari minat, má ngorer ák mon i kán rakrakai suri longoi bos akiláng erei.” ¹⁵ Te di parai ngo Elaisa, má te mul di parai ngo kesá tám worwor tus ngoro bos tám worwor tus til hirá. ¹⁶ Máí Erodes a longrai má a parai ngoromin, “Ái Ioanes sár er, tungu iau kut kus palai lul. Ákte liu kaleng.”

¹⁷⁻¹⁸ Káplabin worwor erei a ngoromin. Tungu sang, ái Ioanes a liu be, a worwor rakrakai uri mátán ái Erodes suri kesi sápkín tatalen a longoi. A parai ngoromin, “Ukte ras pas Erodiá, wák si tuam ái Pilip, má kápate nokwan.” Má ngorer a mos i bál diar ái Erodes diar mokson. Má namur ái Erodes a lala holhol sur kán wák, má ák tarwai wor ngo da kabat pas Ioanes uri rumán batbat kalar. ¹⁹ Io, dikte longoi ngorer, ái sár kán togor ái Erodiá a kis pagas i bál má a nem ngo na up bing Ioanes. A lala nem on ngorer, ái sár kápate arwat ²⁰ kabin ái Erodes a rumrum i Ioanes má a mánán ngo tám nokwan má tám pilpil, máí Erodes a loloh on. A gas i bál suri longrai kán arbin, máí sár a lala ngátngát sálán, má ngorer áng kis kálár.

²¹ Má namur ái Erodiá a ser pasi sál ngoromin. Ái Erodes a longoi kesá tilik lala namnam. A hol pasi bung er a káhái on ái mánán. A longoi lala namnam má a kilkilai marán kálámul. Má di han á tan kálámul kuluk má bos pakpakta kán bos tám arup má bos pakpakta tili balis á Galiláíá. ²² Má i

pákánbung er, natun tahlik ái Erodiá a kusak mák mil. Máí Erodes máí rung di namnam tiklik mai, di lala nem on. Má ngorer ái Erodes a parai singin kalik átlái er ngoromin, “Iau nem ngo una sung iau sur kam te arul er iáu nem on ina tari singim!”²³ Má a oror mam kukun ngoromin, “Te táit una sung iau suri, ina tari singim. Má ngo una sung iau sur te risán i kak minsik er iau kátlán, ina tari risán singim.”

²⁴ Má kalik átlái erei a so má a gátna mámán ngo, “Dánih u nem on ngo ina sungi?” Máí mámán a parai singin ngoromin, “Una sungi suri lul ái Ioanes Tám Arsiu.”²⁵ Má kalik átlái erei a kusak kaleng melek narsá Erodes má a sungi ngoromin, “Iau nem i lul ái Ioanes Tám Arsiu. Inái sár una oboi i map má unák tari singing.”²⁶ Ái Erodes a longrai ngorer mák tuan sák i bál suri, ái sár ákte oror i mátán bos kálámul pakta má a rumrum suri na tah kusi kán oror.²⁷ Má ngorer a sangar i dos palai kesi tám arup suri tah kusi pogong a Ioanes má náng kipi lul. Má tám arup erei a han má a tah kusi pogong a Ioanes iatung i rumán kamkabat.²⁸ Má a oboi lul ái Ioanes i kesi map má áng kip tari singin kalik átlái. Má kalik átlái erei a top pasi má ák tari si mámán.²⁹ Má namur kalilik án aratintin káián ái Ioanes di longrai, má dik han má ding kip pasi kápán páplun má dik tahni i matmat.

*Ái Iesu a tabar amasi alim i arip á kálámul
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14*

³⁰ Má tan apostolo erei, di á sángul mai aru á kalik án aratintin ái Iesu a ilwa pas di, di han arsagil uri tan malar. Má namur di kaleng mul uri narsá Iesu, má dik para talsai singin á bos táit di longoi má pinpidan di tari singin matananu.

³¹ Má marán matananu di káng narsá Iesu má kán kalilik án aratintin, má kápate arwat ngo da namnam. Má ngorer Iesu a parai si di ngo, “Gam lákám. Giták han uri pokon kápte kálámul on, má giták aunges.” ³² Má di masik di aptur má di han i mon uri pokon kápte kálámul on.

³³ Má marán kálámul má wák di mák di di han, di mák ilam di má dik rut talum tili kandi tan malar má dik purut táil iatung i suan ngo ái Iesu na masar on. ³⁴ Má namur ái Iesu a tapam hut mák mákái tilik lala matananu má a máma di. A mák di di ngoro tan sipsip kápte te kák di, má a lala atintin di uri marán táit.

³⁵ Ákte páput má nák dorah i nas, má kán kalilik án aratintin di hut má dik parai si Iesu ngo, “Minái pokon mau má nas ákte páput má na dorah. ³⁶ Una dos pala di uri bos malar suri dák hul namnam ándi.” ³⁷ Máí Iesu a kos di ngoromin, “Á gam sang gama tabar di.” Má dik parai ngoromin, “Wa u tu ret si gim! Ngo na mon i kángit te na ru i mar á pirán tabal, kápnate arwat mul mai lala matananu minái!” ³⁸ Máí Iesu a longrai ngorer má a gátma di mul ngo, “A is á balbal erei di kipi? Gam mákái be.” Di mákái má di kaleng má dik parai singin ngo, “Alim i tigán balbal má aru i isu.”

39-40 Má a parai singin matananu suri da tam purwa di uri tan huhu má dák sukis iatung i poron ur. Má ngorer matananu dik tam purwa di sang uri tan kiskis, te alim i sángul á kálámul on, má te kiskis kesá mar á kálámul on, má dik sukis má. ⁴¹ Má namur ái Iesu a top pasi alim á tigán balbal erei turán aru isu má ák tántán uramuni bát mák sung kári. Io, ák tibi balbal turán isu má ák tari singin kán kalilik án aratintin suri dik tulsai i matananu. ⁴² Ngorer di no di namnam má dik mas. ⁴³⁻⁴⁴ Má tan kálámul no iatung di arwat mai alim i arip á káláu, má boh wák má kalilik kápte di wás di. Má namur tan kalilik án aratintin di dung i sángul mai aru i kas má ding káng mai tan tigán balbal má isu er di an tigán.

Ái Iesu a láklák i kápkápán dan taliu

Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21

⁴⁵ Má káp melek ái Iesu a dos palai kán kalilik án aratintin suri da táil uri risán dan taliu i malar á Betesaida, má ái na tarwa palai besang i matananu ki nák mur. Má kán kalilik án aratintin di sa uri mon má dik han. ⁴⁶ Má ngo ákte tarwa palai matananu, ái Iesu a tapam uramuni punggung suri na sung. ⁴⁷ Má ngo ákte ronron má, bos kalilik án aratintin di iatung i mon i katbán dan taliu, mái Iesu masik be iatung i punggung. ⁴⁸ Mái Iesu a mák di di ngesmat i alus kabin bát a hut tilamuda i táil i di. Io mái pákánbung kok a tang i kuir libung besang, ái Iesu a láklák iamuni kápkápán dan. A láklák ngo na sorliu di, ⁴⁹⁻⁵⁰ má ngo di mák pasi, di ráuráuwas

má dik lala wakwak. Di hol on ngo tesit. Máí Iesu a teken bin ur si di ngo, “Gama mangan! Koion gama mátut, á iau sár á min.” ⁵¹⁻⁵² Máí Iesu a sa uri mon narsá di má bát a aunges. Má kán kalilik án aratintin di mákái ngorer má dik lala pángáng kabin kándi hol a kuron. Kápdite mák ilmi be i sálán táit ái Iesu a longoi er a támri matananu mai balbal má isu.

Ái Iesu a asengsegeng pasi bos sasam á Genasaret

Mat 14:34-36

⁵³ Má ngo dikte polsai dan taliu má dik hut á Genasaret, ding kabat páptai mon uramuni kon, ⁵⁴ má dik han alari. Má matananu tilatung di mák ilam Iesu, ⁵⁵ má di tam han arsagil uri bos malar má ding kipi bos sasam mai kim di uratung narsá Iesu. ⁵⁶ Má ngo a kusak uratung i gengen malar ngo i malar pakta, di oboi bos sasam iatung i kándi nián hut talum má dik sung Iesu ngo da tu singli sár i nomnobon lusán. Máí rung di singli, di no di sengsegeng.

7

Arabitbit kán rang támin i di a nokwan ngo kápte?

Mat 15:1-9

¹ Te á bos Parisaio má te á bos tám mánán uri nagogon tilami Ierusalem, di hut talum narsá Iesu. ² Di mákái ngo te tili di á bos kalilik án aratintin di namnam má kápdite ililim táil, pasi dik hol on á bos Parisaio ngo di longoi sápkín

tatalen uri mátán ái Káláu. ³ Kabin di á bos Parisaio má matananu á Iudáia no di mur i arabitbit kán rang támin i di ngoromin: kápdite lu namnam ngo kápdite ililim táil ngorer i kandi tatalen. ⁴ Má ngorer mul ngo di han uri pokon án sirsira ki dǎng kaleng, dák mulán siusiu má namur da namnam. Má ngorer mul di mur i tatalen suri gorsa kinleh má kuro má tan táit di longoi uri tutun.

⁵ Io, tan Parisaio má tan tám mánán erei dikte mákái ngorer má dik gátna Iesu ngoromin, “Ngádáh, kam kalilik án aratintin kápdite mur i arabitbit káián rang támin i git? Di namnam, má kápdite ililim táil besang.” ⁶ Mái Iesu a kos di ngo, “Kán pinpidan ái Káláu i buk káián ái Aisaia tám worwor tus ákte para táilnai ngo gam á bos tám tuar er ák para ngoromin,

‘Kabinhun erei di rumrum i iau mai kápán ngus di sár,
má bál di a tepák alar iau.

⁷ Di lu arabitbit sár mai nagogon káián rang támin i di
má dik parai ngo worwor káián ái Káláu,
má ngorer dik omlawai kándi lotu uri narsang.’ ”

⁸ Mái Iesu a parai mul si di ngoromin, “Gam lala balantahun palai nagogon káián ái Káláu, má gam murmur sár i tatalen matananu di abitbit gam mai.”

⁹ Má a sopasun kán worwor mul mák parai si di ngo,

“Gam lala mánán taladeng i hol palai arardos káián ái Káláu suri gama lu mur i kamu arabit-bit. ¹⁰ Ái Moses a para ngoromin, ‘Una rumrum i kakam mái mamam.’ Má kes mul, ‘Ngo kálámul a worwor sáksák i kákán mái mánán, da up bingi.’ ¹¹ Ái sár gamáte pukdai má gam lu parai ngoromin. A arwat suri kálámul a mon i kán pirán tabal uri tangan kákán mái mánán, má namur ák han uri narsá diar mák parai si diar ngoromin, ‘Pirán tabal minái uri tangan gaur, mái sár ina tari má ur káián ái Káláu.’ ¹² Ngo gam mákái ngorer, gam parai ngo kálámul er a sengsegeng alar kákán mái mánán, má kápte má na te tangan diar mul, kabin ngo pirán tabal er a obop páksi uri tangan diar, ákte tari má ur si Káláu. ¹³ Gam lu parai ngorer, má i sál sár erei gam hol sirereh i pinpidan si Káláu suri gama lu mur i kamu arabit-bit sang. Má gam lu longoi ngorer mai toltolom táit mul.”

Sápkín tatalen a so tili hol kán kálámul
Mat 15:10-20

¹⁴ Mái Iesu a kilkila pasi mul i matananu mák parai si di ngoromin, “Gam no erei gama longra pasi worwor minái suri gamák talas ur on. ¹⁵ Tan táit tili karpala er a kusak urami bál kálámul, kápnate long adurwán on i mátán táil ái Káláu. Kápte. Má táit a han pas tilami hol kán kálámul, ái a long adurwán on. ¹⁶ Ái koner a nem ngo na talas má na mánán, ki na kis án alongra!”

17 Ái Iesu a parai ngorer má a han alar di, máng kusak i kesi rum tiklik mai kán bos kalilik án aratintin, má namur dik gáltai suri pinpidan artálár erei. 18 Mái Iesu a parai si di ngo, “Á gam mul, gam ngul besang? Kápgamte mánán be ngo namnam erei a kusak i kes kápnate long adurwán on i mátán ái Káláu 19 kabin kápnate kusak urami kán hol. A kusak sár uri pagarbal má namur ák pek palai.” Má ngorer ái Iesu a para talsai ngo namnam no a kuluk sár.

20 Má a parai mul ngoromin,

“Táit a lu so pas tilami hol kán kálámul, ái sang a lu long adurwán on i mátán ái Káláu.

21 Kabin tilami hol kán kálámul a so i tan sápkín tatalen ngoromin: hol sáksák, araturán sáksák, siksikip, up bingi kálámul, 22 bop mai wák káián lite, kon suri táit, bos matngan sápkín tatalen, agurái kálámul, tatalen ngoro pap, bálsák, para bengtai kálámul, hol apakta pasi, tatalen án bau. 23 Bos sápkín tatalen no erei a tapam hut tilami hol kán kálámul, má a tubán long adurwán on sang i mátán táil ái Káláu.”

Ruruna káián wák tili risán

Mat 15:21-28

24 Má namur ái Iesu a aptur alari malar erei, má a han uri balis á Tair má Sidon mák han uri kesi malar mák han kusak i kesi rum. Kápnate nem ngo tekes na mánán on, mái sár kápnate arwat ngo na punpunam. 25-26 Má kesá wák tili balis á Siria Ponisia, má ái sang a wák tili risán, a mon i kesi natun tahlík sápkín tanián a kusak on. Má wák erei a longrai ngo ái Iesu a kis i rum er, má a hut

melek má a pur dirtapul i mátán táil ái Iesu, má ák sungi ngo na long palai sápkín tanián alari natun.

²⁷ Ái sár ái Iesu a mákái ngo wák erei kápte ngo ái á tah Iudáíá, má ngorer a parai singin ngo, “Da tabar amasi bos kalilik táil. Má kápate arwat ngo da kip palai balbal áían bos kalilik suri da támri bos pap mai.”*

²⁸ Má wák erei a longrai ngorer mák parai singin ngoromin, “A muswan, konom, ái sár bos pap i lalin suh án namnam, di lu ani bos mulen namnam áían bos kalilik.”

²⁹ Má ngorer ái Iesu a parai singin ngo, “Kabin kam kokos a tuan kuluk, ngorer una kaleng má unák mák natum tahlik. Sápkín tanián ákte han alari má.” ³⁰ Io, má ngorer wák er a kaleng mák mákái natun tahlik ákte liu mák bop matau i kibán. Sápkín tanián ákte han alari.

Ái Iesu a timan pasi kálámul a su i kermen má talngán a bau

³¹ Mái Iesu a han alari balis á Tair má a mur i sál uranang Sidon mák som kus uri balis á Dekapolis, má namur ák han hut i dan taliu á Galiláíá. ³² Mái rung tilatung di lam pasi kesi kálámul uri narsá Iesu. Kálámul er káp a tini wor kuluk má talngán a bau, má dik sungi suri na aliu pasi. ³³ Mái Iesu a lam pasi kálámul erei suri diar masik, má a asolai kátngán limán i aru talngán. Má namur ái Iesu a

* **7:27:** Ái Iesu a parai ngorer kabin tan Iudáíá di hol apakta i di sang, má a gengen i kándi hol uri rung tili risán, ngorer i wák minái. Tan Iudáíá di hol on ngo rung tili risán di ngoro tan pap. Ái sár ái Iesu kápate hol on ngorer, a nem sár i tohoi ruruna káián wák minái.

kansi kátngán limán má a tokoi kermen kálámul mai. ³⁴ Máí Iesu a tántán urami bát má a mangeh arkul mák parai singin kálámul mai worwor til Iudáíá ngoromin, “Epata”, sálán á pinpidan erei ngo ‘Na talas’. ³⁵ Má talngán má ngudun kálámul erei a pasbat má a alongra kuluk má a talas i kán worwor. ³⁶ Má namur áí Iesu a parai singin matananu ngo, “Koion gama parai singin tekes.” Má a lu balbal tur kalar di, máí sár á di di tungai arbin sara mai. ³⁷ Má dik lala pángáng suri, má dik parai ngoromin, “A long kulukna pasi bos táit no. A timani tan bau suri dik alongra má tan rung a su i kerme di suri dik worwor.”

8

Áí Iesu a támri ahat i arip á kálámul mai ahit i tigán balbal

Mat 15:32-39

¹ Má namur marán matananu di hut mul i narsá Iesu i pokon bia. Di kis i malar erei, má ándi namnam ákte rah. Máí Iesu a mákái ngorer máng kilkilai kán kalilik án aratintin uratung i narsán mák parai si di ngo, ² “Iau lala mámnai matananu minái di kis tiklik mam git arwat mai atul á bung má káp ándi te namnam má. ³ Ngo ina tarwa pala di mai matpám uri kándi bos malar, te da bámbámrus hanhan tangra sál kabin te a tepák i kándi malar.” ⁴ Má kán kalilik án aratintin di parai si Iesu ngo, “Til áí á te balbal á main i pokon bia min suri gita támri matananu minái mai?” ⁵ Máí Iesu a gálta di ngoromin, “A is á balbal erei

si gam?” Má dik mákmák má dik parai ngo, “Ahit sár.”

⁶ Mái Iesu a parai singin matananu ngoromin, “Gama kis iatung i bim.” Má namur a kip pasi ahit á balbal mák sung kári, ki ák tibi mák tari singin kán kalilik án aratintin suri dik támri matananu mai. ⁷ Má a mon mul i te gengen isu iatung, mái Iesu a long pasi mák sung kári, má ák tari singin kán kalilik án aratintin mák parai si di ngo da tulsai i matananu. ⁸⁻⁹ Di no di namnam on má dik mas. Matananu di hut talum ahat i arip, má kápdite long arwat on ngo da arahi namnam erei. Má kalilik án aratintin si Iesu di kip talmi tigán balbal erei di mas tigán uri ahit i kudut.

Má namur ái Iesu a dos pala di uri kándi bos malar. ¹⁰ Mái Iesu má kán kalilik án aratintin, di sa uri kesá mon má dik han uri balis á Dalmanuta.

Bos Parisaio di sung Iesu suri akiláng

Mat 16:1-4

¹¹ Má pákánbung di longrai ngo ái Iesu ákte hut, te bos Parisaio di han gátna pasi má dik parai singin ngo, “Una long tekesá akiláng tilami bát suri inngasi ngo rakrakai káián ái Káláu a kis i narsam.” ¹² Ái Iesu a longrai má a tuan taun uri kán liu mák mangeh arkul mák parai ngoromin, “Suri dáh matananu minái di nem ngo da mákái matngan táit ngorer? A muswan iau parai si gam, káp ina te long tekesi akiláng suri matananu minái da mákái.” ¹³ Ái Iesu a be parai ngorer ki ák han alar di iatung mák roh kaleng uri mon tiklik

mai kán kalilik án aratintin uranang i balsán dan taliu tilanang.

Pinpidan artálár suri tatalen káián bos Parisaio má si Erodes

Mat 16:5-12

¹⁴ I pákánbung di lu hanhan tangrai dan taliu mai mon, kán tan kalilik án aratintin di barung, kápdite kip te balbal suri na arwat mai kándi inan. Tukes sár á tigán balbal a kis. ¹⁵ Mái Iesu a inau i di ngoromin, “Gama ololoh na káp porta i gam i tatalen káián tan Parisaio má si Erodes. Kándi tatalen erei na káp sinim i gam ngorer i yis a sinim i palawa.” ¹⁶ Mái sár kápdite talas ur on, má dik argátña arliu i di ngoromin, “Dánih a worwor suri? A kabin káp ángit te namnam, be?” ¹⁷ Mái Iesu a mák ilmi uri kándi hol mák parai si di ngoromin, “Suri dáh gam lala worwor suri ngo káp amu te namnam? Kápgamte talas besang uri iau? Bál gam a laklak?” ¹⁸ Mát gam erei kápgamte mákmák ilam mai má talngá gam er kápgamte alongra tus mai? Ngádáh, kápgamte lu hol páptai tan táit gam lu mákái? ¹⁹ I bung iau tabar amasi alim i arip á kálámul mai alim i balbal má aru i isu, gam kipi a is á kudut a káng i tigán namnam di mas tigán?” Má ding kosoi ngo, “Gim oboi sángul mai aru.” ²⁰ Má ák gálta di mul ngoromin, “Má i pákánbung er iau tibi ahit á balbal ur singin matananu di arwat mai ahat i arip á kálámul, gam akángái a is á kudut mai tigán balbal a lu kis?” Di parai singin ngo, “Gim oboi

ahit á kudut.” ²¹ Máí Iesu a parai si di ngo, “Ki ngádáh, kápgamte talas be?”

Ái Iesu a apádái kálámul a rau

²² Ái Iesu má kán kalilik án aratintin di hut á Betesaida, má te kálámul di kipi kesi kálámul a rau uri narsán ái Iesu má dik sung Iesu ngo na singli.

²³ Máí Iesu a top pasi limán mák lam pasi má diará han uri pokon mau alari malar. Má namur ái Iesu a kansi mátán mák oboi limán on mák gáltai ngo, “Ngádáh, u mák te táit á erei?” ²⁴ Má kálámul er a tohoi mákmák mák parai ngo, “Áá, iau mákái tan kálámul ngorer i kubau, mái sár di láklák.”

²⁵ Máí Iesu a oboi mul i limán i mátán kálámul er a rau. Má namur kálámul er a lala mákmák rakrakai mák mákmák kaleng, má ák lain mák noi bos táit.

²⁶ Máí Iesu a wor rakrakai uri narsán mák tur kári ngo koion na kaleng uri malar má arbin i táit a longoi mai.

Ái Petero a para apos Iesu

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ái Iesu má kán kalilik án aratintin di han má ding kusak i tan malar iatung pátmi Sisaria Pilipoi. Má ngo di lu hanhan tangrai sál, ái Iesu a gátna di ngoromin, “Matananu di lu parai sur iau ngo iau sinih?” ²⁸ Má ding kos Iesu ngo, “Te kálámul di parai ngo iáu ái Ioanes Tám Arsiu, má te bul di parai ngo iáu ái Elaisa, má te kálámul sang di parai ngo iáu kesi tám worwor tus til hirá.” ²⁹ Máí Iesu a longrai di kosoi ngorer má a gátna di mul ngoromin, “Má á gam sang, gam

ngoï ngo iau sinih?” Máí Petero a kos Iesu mul ngo, “Á iáu á Mesaia.” ³⁰ Máí Iesu a tur kalar di ngo koion da parai singin tekes.

Ái Iesu a arbin talas suri kán minat má kán liu kaleng

Mat 16:21-23; Luk 9:22

³¹ Má a turpasi aratintin mul narsán kán kalilik án aratintin suri bos táit na hut singin má nák long bengtai, mák parai ngoromin, “Natun Kálámul na hiru sang má dák arangrangas on á bos kálámul pakta má bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon. Da pua palai má da oboi uri minat. Má ngo na rah i atul á bung, na liu kaleng.”

³² Máí Iesu a para apos tari pinpidan erei suri ák talas. Má ngorer ái Petero a talka pas Iesu suri diar masik má ák turpasi worwor rakrakai ur on suri matngan worwor erei ái Iesu a parai si di. ³³ Máí Iesu a ilang mák mákái kán kalilik án aratintin mák tur kalar Petero ngoromin, “Satan, á iáu sár u parai á worwor erei! Una kelkel alar iau! Kápute mánán i káplabin holhol káián ái Káláu. U hol pasi sár i tatalen káián matananu.”

Matngan kálámul ngádáh na murmur i Iesu?

Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

³⁴ Má namur ái Iesu a kilkilai matananu má kán kalilik án aratintin suri da longrai kán pinpidan, má ák parai ngoromin,

“Ngo kono a nem suri na mur i iau, koion na murmur i kán hol sang. Na puski kán kubau

kus má nák murmur i iau sár mai, ngorer na bál tari sang uri lalin i iau má na eran suri na mat ngoro iau. ³⁵ Má ngorer ngo kálámul a tar kunlai kán liu suri na bes mai tan táit til main i naul bim, ki liu muswan er a kis áklis na bokoh alari. Máí sár áí koner kápate mámnai kán liu mák bál tari sang sur iau má suri lain arbin, áí na atur páptai liu muswan er. ³⁶ Ngádáh, a kuluk ngo kálámul na kátlán bos matmatngan táit main i naul bim, má nák omlawa palai kán liu suri? ³⁷ Má dánih á táit ngo na hul kelsei kán liu mai? Kápate sang. ³⁸ Onin i naul matmatngan pokon, matananu di abulbul. Di tari bah di uri Káláu má di ilang suri kándi bos sápkín tatalen. Máí koner a rumrum suri arbin talas uri iau má uri kak pinpidan i katbán matananu, namur Natun Kálámul na rumrum mul singin i pákánbung ngo na kaleng tilami bát tiklik mai minmáir i Kákán má mai bos angelo.”

9

¹ Áí Iesu a sopasun kán worwor mák parai ngo, “Támin muswan iau parai si gam, te tili gam minái kápdate áslai besang á minat má dák mákái lolsit si Káláu ákte hut má mai rakrakai.”

*A arkeles i kápán páplun áí Iesu
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36*

² Má namur ngo ákte rah i awon á bung, áí Iesu a lam pas Petero máí Iakobo máí Ioanes tiklik mai, má dihat má tapam uramuni iátin pungpung suri

dihat masik. Má ngo atul i kalik án aratintin erei ditulá mákmák, má ditulá mák Iesu a arkeles. ³ Má lusán a tuan pilpíl pil mák bal, mák tuan bal sang ngorer kápte kes til main i naul bim a arwat suri gorsai suri nák bal ngorer. ⁴ Má namur ditul má mák Elaisa mái Moses diar worwor mam Iesu.

⁵⁻⁶ Má ditul má mákái ngorer má ditulá lala mátut. Má namur ái Petero a parai si Iesu ngo, “Konom, a kuluk sang ngo git minái. Ngádáh, gimtula long te na tul i pálpálih, kes kiam má kes káián ái Moses má kes káián ái Elaisa?” A parai ngorer ái Petero káplabin ngo kápate hol pas te lain worwor ngo na parai.

⁷ Má namur kumlán meh meh a hut mák ámkuk di, má kaungán kes tilami kumlán meh meh a para ngoromin, “Minái á kang Kalik alal, gama alongra singin.”

⁸ Má ditul longrai ngorer má ditulá sangar i mákmák kalar di, mái sár káp ditul te mák tekes mul, ái Iesu masik sár iatung dihat.

⁹ Má ngo di lu sososih tilamuni punggung, ái Iesu a tur kalar ditul mák parai ngo, “Koion gama parai singin tekes suri táit gamtul mákái nák han pang i pákánbung ngo Natun Kálámul na liu kaleng tili minat.” ¹⁰ Má ngorer ditulá bál konmi worwor si Iesu i bál ditul, má ditulá gátna arliu i ditul ngoromin, “Dánih á sálán er ák parai ngo Natun Kálámul na liu kaleng tili minat?”

¹¹ Má namur ditulá gátnai ngoromin, “Suri dáh bos tám mánán uri nagogon si Káláu di parai ngo ái Elaisa na hut táil sang, má namur ái Mesaia?”

12-13 Máí Iesu a parai si di ngoromin, “Támin muswan ngo áí Elaisa na hut táil suri na eran i tan táit no. Má iau parai si gam ngo áí Elaisa ákte hut má, áí sár matananu di long sáksáknai mai kándi sápkín holhol ngorer a parai i Buk Tabu. Má iau gálta gam ngoromin. Ngo áí Elaisa ákte hut, má ákte eran páksi tan táit no, suri dáh tan tám worwor tus di parai mul suri Natun Kálámul ngo matananu da arangrangas on má da kankansai?”

Áí Iesu a asengsegeng pasi kalik sápkín tanián a porta on

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

14 Má namur áí Iesu dihat dihat purut singin lala matananu di tur kauli bos kalilik án aratintin di arkipkip mai worwor mam te tan tám mánán uri nagogon. 15 Matananu erei di mák Iesu a lu hanhan sur di má dik sodar, má dik rut uratung i narsán má dik árár pasi. 16 Máí Iesu a gátna di ngo, “Dánih gam argátna pas suri?” 17 Má kes tili di á matananu erei a kos Iesu ngoromin, “Tám Aratintin, iau lam pasi natung, kang kalik án káláu, ur singim kabin ngo sápkín tanián a porta on má káp a tini wor. 18 Má ngo a hut singin, a lu buswai uradi bim. Má busbus a lu hut tili ngudun mák lu ararat ngis má kápán páplun a lu dos. Má ngorer iau sungi kam kalilik án aratintin ngo da long palai sápkín tanián erei, máí sár kápdite long arwat on.”

19 Áí Iesu a longrai worwor erei mák parai si di ngoromin, “Be, kápgamte ruruna? Na is á bet ina kis tiklik mam gam? Iak ngesmat má, na is á bet

mul ina mona gam?” Ngorer mái Iesu a parai si di ngo, “Gama lam pasi kalik ur main.”

²⁰ Má di lam pasi kalik er uri narsán. Má ngo sápkín tanián a mák Iesu, ki sápkín tanián ák agokgokoi kalik er má kalik a pur uradi bim, mák apukpukda on mák hut i busbus tili ngudun.

²¹ Mái Iesu a gátña kákán ngo, “A turpasi anges á sápkín tanián a porta on?” Mái kákán a parai si Iesu ngo, “A turpasi tili goion on sang. ²² Má marán bung sápkín tanián a lu buswai uri kámnah má uri dan suri ngo nák mat. Má iau sung iáu ngo iáu arwat suri una tángni kang kalik, ki una mámna giur má unák tángni.”

²³ Mái Iesu a parai singin ngoromin, “Suri dáh iáu parai ngo iau sang iau arwat? Ái koner a ruruna muswan na long arwat pasi bos táit no!” ²⁴ Má kákán a longrai ngorer mák pala sarai kaungán mák parai ngo, “Inái iau ruruna! Una tángni kak páhngán ruruna!”

²⁵ Mái Iesu a mákái ngo marán matananu di hut talum má di arsiut, má ngorer ák sangar i wor rakrakai uri sápkín tanián erei ngoromin, “Á iáu á sápkín tanián u abawi kalik, má u agapi ngudun má talngán mul, má inái iau parai singim, una táu alari kalik er, má káp una te kusak on mul.”

²⁶ Má sápkín tanián erei a longrai mák wakwak mák agokgokoi kalik mák han alari. Má kalik er a ngoro ákte mat, má marán di parai ngo ákte mat.

²⁷ Mái sár ái Iesu a top pasi limán mák tángni ák sámatur.

²⁸ Má namur, ngo ái Iesu di di kusak iatung i rum, kán kalilik án aratintin di gátña kodongnai ngoromin, “Suri dáh á gim kápgrimte arwat suri long palai sápkín tanián erei?” ²⁹ Mái Iesu a parai si di ngo, “Matngan sápkín tanián minái, sung masik arwat suri tipar palai.”

Ái Iesu a bali worwor suri kán minat má kán liu kaleng

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ Má namur di han alari malar er, má di urup i katbán á Galilíá. Mái Iesu kápate nem ngo tekes na mánán on ³¹ kabin kán tu atintini kán kalilik án aratintin ngoromin, “Da tari Natun Kálámul uri limán bos kálámul má dák up bingi nák mat. Má ngo na rah i atul á bung, na liu kaleng.” ³² Mái sár kápдите talas uri sálán á worwor er, má dik mátut suri da gátñai.

Sinih na tátáil?

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Mái Iesu má kán kalilik án aratintin di hut á Kapernaum, má namur ngo dikte kusak uratung i rum, ái Iesu a gátña di ngoromin, “Dánih gam arpua kunán iatung tangrai sál?” ³⁴ Ái sár kápдите kosoí kabin di arpua arliu i di iatung i sál suri ngo ái sinih na pakta i di. ³⁵ Mái Iesu a sukis máng kilkila pasi kán kalilik mák parai si di ngoromin, “Ngo tekes a nem ngo na tátáil, minái á sál na mur on. Na agengen pasi sang má na toptop kamu no sár.” ³⁶ Má a talka pasi kesá gengen kalik

9:30: Ioa 7:1 **9:31:** Mar 8:31, 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45

9:35: Mat 20:25-27; Mar 10:43-44; Luk 22:24-26

uratung i katbán i di máng káh pasi, má a parai si di ngoromin, ³⁷ “Koner a tángni kesá gengen kalik ngoromin kabin ngo a mámna iau, kápate tangan masaknai kalik erei, a tangan iau mul. Máí koner a tangan iau ngorer, kápate tangan iau masak. A tangan Koner mul a tarwa iau ur main.”

Kálámul kápate sák mam git, áí á tur git

Luk 9:49-50

³⁸ Má kándi tu kis iatung i rum er be, máí Ioanes a parai si Iesu ngo, “Tám Aratintin, gim mákái kesá kálámul a lu tipar palai sápkín tanián mai ngisam. Máí sár kápate ngoro gim, kápate lu murmur i iáu. Má ngorer gimá tur kári.” ³⁹ Má Iesu a parai si di ngoromin,

“Koion gama tur kári. Áí koner a long te akiláng mai ngisang, namur kápnate utung te sápkín wor uri iau. ⁴⁰ Áí koner kápate sák mam git, áí á tur git. ⁴¹ A muswan á minái iau parai si gam. Ngo gam gam sák suri dan, má tekesá kálámul a tabar gam mai dan kabin gam káián áí Karisito, kálámul er kápnate sáhár suri kán arul.”

Sápkín tatalen a lu long sáksáknai ruruna kán kálámul

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Máí Iesu a sopasun i kán aratintin mák parai ngoromin,

“Áí rung er di ruruna i iau di ngoro rang natung. Áí koner a lam bengtai kes tili di áí rung di ruruna i iau mák apurái kán ruruna, kálámul

er a longoi táit a tuan sák. Ngo da putai tilik lala hat i án pogong á kálámul er má da láp kai urada i lontas, a gengen rangrangas sár. Má rangrangas er na oboi ái Káláu ur on, ái na lala pakta taladeng kabin a long sáksáknai ruruna káián kesi natun ái Káláu.

⁴³⁻⁴⁴ “Má ngo kesi limam a lam arong iáu má uk lu longoi sápkín mai, ki a kuluk una tár kus palai. A kálík sák ngo una kusak uri liu áklis mai kesi limam masik, mái sár a lala sák sang ngo na mon i aru limam no má unák hiru áklis i kámnah erei kápate lu mat.

⁴⁵⁻⁴⁶ “Má ngorer mul suri kikum. Ngo kesi kikum a lam arong iáu má uk teleh alari lain sál, ki a kuluk ngo una tár kus palai. A kálík sák ngo una kusak uri liu áklis mai kesi kikum masik, mái sár a lala sák sang ngo na mon i aru kikum má dik buswa iáu uri pokon án hiru áklis.

⁴⁷ “Má a ngorer mul suri matam. Ngo kesi matam a lam arong iáu, una bilwak palai. A kálík sák ngo una kusak uri lolsit si Káláu mai kesá matam sár, má a lala sák sang ngo na kis i aru matam no má dák buswa iáu uri pokon án hiru áklis. ⁴⁸ Iatung i pokon erei tan kolol er kápdite lu mat da an di, má kámnah mul er a kurkurem áklis má kápate lu mat.

⁴⁹ “Kámnah na sinim i matananu keskeskes má nák apilpil pas di ngorer i tas a sinim i namnam má ák amapak on. ⁵⁰ Tas a kuluk, mái sár ngo ákte rah á kán mapak, ngádáh gama amapak kalengnai ngoi? Má ngorer a kuluk

ngo tas án araturán na sinim i gam má gamáng kis án ararguna arliu mai bál matau.”

10

Ái Iesu a worwor suri pálás kila

Mat 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ái Iesu a aptur tilanang Kapernaum má a han uradi balis á Iudáia má a polsai dan uri risán dan á Ioridan tilada. Má matanenu di hut singin mul má ák atintin di ngorer sang a lu longoi ngoi.

² Má te Parisaio di hut narsá Iesu suri da tohoi má dik gátnei ngoromin, “Ngádáh? A sormángát á kángit nagogon suri ngo kálámul na pásang palai kán wák ngo kápte?” ³ Mái Iesu a gátne kalengna di ngo, “Ngádáh á nagogon ái Moses a tari si gam?” ⁴ Má ding kosoi ngo, “Ái Moses a sormángát tari pákán ram án pálás kila si di. Ngo tekesá kálámul a nem suri pálás kila, na siri pákán ram er má nák tari singin wák má nák long palai.”

⁵ Mái Iesu a parai si di ngoromin,

“Ái Moses a siri nagogon erei kabin a laklak i bál gam. ⁶ Hirá sang i akaksim, ái Káláu a longoi káláu má wák. ⁷ Má erei á káplabin kálámul na aptur alar kákán mái mámán má náng kis tiklik mam kán wák. ⁸ Má diar no diara tukes sár. Kápnate ru i diar, diara tukes. ⁹ Má ngorer ái Káláu ákte kabat arsakta diar, má koion á tekes na tah kusi kándiar kila.”

10 Máí Iesu má kán kalilik án aratintin di kusak kaleng iatung i rum, má kán kalilik di gátnai suri pinpidan erei. 11 Máí Iesu a parai si di ngoromin,

“Ngo kesá kálámul a pala kán wák má a kila pasi lite wák, kálámul erei a long tari sápkín uri narsán kán mulán wák. 12 A ngorer mul ngo kesá wák a pala kán pup máng kila pasi lite kálámul, áí mul a long tari sápkín uri narsán kán mulán pup.”

Áí Iesu a asosah i bos gengen kalilik

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Má te kálámul di lam tari rang nat di ur si Iesu suri na top i di má nák asosah i di, máí sár kán kalilik án aratintin di tur kári tan kálámul erei. 14 Máí Iesu a mákái mák togor mák parai si di ngoromin,

“Gama hol palai boh gengen kalilik ur singing. Koion gama tur kalar di kabin ngo kandí áí rung ngoromin á lolsit si Káláu. 15 A muswan sang iau parai si gam, áí koner a nem ngo na kusak i lolsit si Káláu, na ruruna pasi ngorer i gengen kalik a ruruna i kákán. Ngo kápnate longoi ngorer, ki kápte sang na kusak.”

16 Má a káh pasi bos kalilik keskeskes mák oboi limán i lul di mák asosah i di.

Kálámul a marán i kán minsik

Mat 19:16-22; Luk 18:18-23

17 Máí Iesu a aptur má a láklák iamudi, má kesá kálámul a rut uri narsán má a dirtapul má a gátnai ngo, “Tám Aratintin, iáu lain kálámul. Dánih ina longoi suri inak atur páptai liu áklis?” 18 Máí

Iesu a longrai má parai singin ngoromin, “Suri dáh u utung iau ngo iau lain kálámul? Ái Káláu masik sár a kuluk má kápte kes mul. ¹⁹ U mánán i nagogon er a parai ngoromin ngo koion una up bing tekes, má koion una longoi sápkín mai wák káián lite kálámul, má koion una siksikip, má koion una poklah pasi angagur uri tekesá kálámul, má koion una agur pasi táit káián lite, má una rumrum i kakam mái mamam.” ²⁰ Má kálámul er a longrai mák parai si Iesu ngo, “Tám Aratintin, turpasi til tungu iau kalik be, iau lu mur arwat pas noi tan nagogon erei ák han pang onin.” ²¹ Mái Iesu a mákái má a mámnai mák parai singin ngoromin, “Kesi táit sár u sáhár suri. Una han sira palai kam bos minsik no, má unáng kip pasi pirán tabal má unák tari singin bos sáhár, má na kiam besang á bos lain minsik imi bát. Má una lákám unák mur i iau.” ²² Kálámul er a longrai má ák mákmák án tang má a han alar Iesu sang. A sák i bál suri, kabin marán i kán minsik.

Tan konom má lolsit si Káláu
Mat 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Mái Iesu a sálsálah aririu i di mák parai singin kán kalilik án aratintin ngoromin, “A tuan rakrakai muswan si di á bos konom suri da kusak i lolsit si Káláu.” ²⁴ Má kán kalilik án aratintin di sodar suri kán pinpidan, má ngorer ái Iesu a parai mul si di ngo, “Kalilik, a tuan rakrakai muswan suri kusak i lolsit si Káláu. ²⁵ Kamel ngo na sol uri polgon nil án babaut, ái a malmu si diar á kálámul a konom ngo na sol uri lolsit si Káláu.”

26 Má di lala sodar má dik parai singin ngoromin, “Ngo ngorer, ki ái sinih sang na liu? Kápte kes sang na kusak!” 27 Mái Iesu a mák di mák parai ngo, “Matananu kápdite arwat ngo da aliu pas di sang. Ái sár ái Káláu a arwat, kabin ngo ái Káláu a lu long arwat pasi bos táit no.”

28 Mái Petero a turpasi parai si Iesu ngoromin, “Mákái, Konom, gimáte han alari kángim bos táit no má gimá murmur i iáu.” 29 Ái Iesu a kos Petero,

“A muswan iau parai si gam, ngo kes a hol pas iau mák han mai lain arbin sur iau, má ngorer a han alari kán rum mái tuán mái kukun mái mámán mái kákán ngo rang natun má alari kán pokon, 30 i liu onin na kipi mul i marán. Na marán i kán rum má rang tuán má rang kukun má rang mámán má rang natun má kán tan pokon. Má támin ngo na áslai mul i rangrangas, má namur na atur páptai liu áklis. 31 Mái sár marán si di onin i liu minái di konom, namur da gengen. Má marán si di ái rung di gengen onin, i liu namur da pakta.”

Ái Iesu a worwor mul suri kán minat má kán liu kaleng

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 Má namur di polas kaleng i dan á Ioridan, má dik murwa pasi sál urami Ierusalem. Má matananu di lu murmur on, di mátut kabin di hol páptai kán worwor ái Iesu suri kán minat. Mái sár ái Iesu a láklák táil i di no. Má kán kalilik án arat-intin di mákái ngorer má dik pángáng suri. Mái

Iesu a lam pasi kán kalilik án aratintin uri risán alari matananu, má a turpasi parai mul i bos táit na hut singin ami Ierusalem ³³ mák parai si di ngoromin, “Mákái, inái git han urami Ierusalem, má bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon da top i Natun Kálámul má da nagogon on suri na mat, má da tari uri limán tan tátáil til Rom. ³⁴ Má dák tartar retret singin má däng kankansai má dák rapis sáksáknai má dák up bingi. Má ngo na rah i atul á bung na liu kaleng mul.”

*Ái Iakobo mái Ioanes diar nem i kiskis pakta
Mat 20:20-28*

³⁵ Ái Iakobo mái Ioanes, aru i natun ái Sebedaio, diar purut si Iesu má diará parai singin ngo, “Tám Aratintin, giur nem ngo una long tari táit er giura sung iáu suri.” ³⁶ Má a gálta diar ngo, “Dánih gaur nem on?” ³⁷ Má diará sungi ngoromin, “I pákánbung una hut mai minmáir i iáu, tekes tili giur na kis tili balsán mingim má tekes tili balsán káisam.”

³⁸ Mái Iesu a kos diar ngoromin, “Káp gaur te mánán á táit erei gaur sungi. Ngádáh? Gaur arwat ngo gaura ngin tili kinleh án rangrangas erei ina ngin til on? Má gaur arwat mul ngo da siu gaur mai arsiu án minat erei da siu iau mai?” ³⁹ Má diará parai singin ngo, “Giur arwat.”

Má namur ái Iesu a parai si diar ngoromin, “A muswan, gaura ngin tili kinleh ina ngin til on, má da siu gaur mai matngan arsiu er da siu iau mai.

⁴⁰ Ái sár suri kis tili balsán minging má tili balsán káisang, káp ngo kaiak suri ngo ina tari. Káián ái Káláu. Ái na tari si rung er ákte eran i nián i di.”

⁴¹ Má namur sángul á kalik án aratintin di longrai ngorer ki dik togor i Iakobo mái Ioanes.

⁴² Mái Iesu a mákái ngorer ki áng kilkila pas di uratung i narsán mák parai si di ngoromin,

“Gam mánán i bos tátáil kándi ái rung tili risán, di lu kátlán i kándi matananu mai kándi rakrakai. Di lala apakta pas di, má dik lu suka bámiqi matananu. ⁴³ Mái sár á gam kápte gama ngorer. Ngo tekes tili gam a nem ngo na pakta, na toptop be si gam. ⁴⁴ Má kálámul a nem ngo na tátáil kamu, na toptop kamu no. ⁴⁵ A ngorer i Natun Kálámul, kápate hut suri kátlán i gam. A hut sár suri na toptop káián matananu, má suri sirai kán liu suri hul aliu pasi marán.”

Ái Iesu a amákmák pasi rau

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Ái Iesu má kán kalilik án aratintin má marán matananu mul di lu hanhan tangra sál má dik tapam hut i malar á Ieriko. Má ngo di sorliu á Ieriko, kesi rau tám sung, ngisán ái Batimaio, natun ái Timeus, a lu kis i risán sál. ⁴⁷ A longrai ngo ái Iesu kakun Nasaret a lu hanhan, máng kilkilai ngoromin, “Iesu, iáu natun ái Dewit, una mámna iau!” ⁴⁸ Má marán kálámul di tur kári suri koion na worwor, mái sár a lala wakwak sang ngo, “Natun ái Dewit, una mámna iau!” ⁴⁹ Mái Iesu a longrai kálámul er mák sámur mák parai

si di ngo, “Bin pasi urain.” Má di bin pasi rau erei má dik parai singin ngo, “Kái una mátut. Aptur, ákte bin pas iáu!”⁵⁰ Má a buswa palai kán bobor mák sangar melek uri narsá Iesu.⁵¹ Máí Iesu a gátnai ngoromin, “Dánih u nem on ngo ina longoi mam iáu?” Má kálámul er a rau a parai singin ngo, “Konom, iau nem ngo ina mákmák.”⁵² Máí Iesu a parai singin ngo, “Una han sár, kam ruruna ákte aliu pas iáu.” Má káp melek sár mul mák talas i mátán mák mur i Iesu tangra sál.

11

Ái Iesu a kusak ami Ierusalem

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19

¹ Di lu hanhan páput ur Ierusalem artálár mai aru malar Betani má Betepage, má dik hut i pungpung Oliwa, máí Iesu a dos palai aru kalik án aratintin² mák parai si diar ngoromin, “Gaura han uri malar imudi má gaura kusak on, má káp melek mul gaurák mákái kesi gengen dongki di puta páksi má kápte kes a kis be on. Gaura pálás pasi dongki erei má gaurák lami ur main.³ Má ngo tekes na gátña gaur ngoromin, ‘Suri dáh gaur longoi ngorer?’ ki gaura parai singin ngo, ‘Ái Konom na him mai be, má namur na tarwa kalengnai mul ur main.’”

⁴ Má diar má han, diará mákái dongki a sámTUR pagas iatung i sál, má dikte puta páksi i mátsálán kesi rum, má diar má pálás pasi.⁵ Má te kálámul iatung di gátña diar ngoromin, “Dánih gaur longoi á ngorer gaurá pálásí gengen dongki?”⁶ Má

diará para ngorer ái Iesu a parai, má dik mángát ngo diara lam pasi dongki. ⁷ Diar má lami gengen dongki uri narsá Iesu, má diar má ulát pasi lusán i diar, ki diar má pálsi i iátin dongki mái Iesu a kis on. ⁸ Má marán mul di pálsi lusán i di tangra sál, má te di kot pasi pákán báibái tilatung tangra sál má dik pálsi suri ák láklák on i dongki. ⁹ Má te di lu tátálnai má te di lu murmur on, má di lu wawkwak ngoromin, “Huihui iá! Huihui iá! Ái Káláu na kuluk mam Koner a hut mai ngisán! ¹⁰ Ái Konom na kuluk mai suri na kátlán i git ngoro kámpup git ái Dewit! Huihui iá sang urami!”

¹¹ Mái Iesu a hut á Ierusalem má a kusak i rumán osmapak má a mákái bos táit no iatung. Má namur a kaleng ur Betani tiklik mai kán kalilik án aratintin kabin ákte páput suri na dorah i nas.

Ái Iesu a wor uri aun tawan
Mat 21:18-19

¹² Ákte arasa má, ki dik so kaleng til Betani urami Ierusalem, mái Iesu a matpám. ¹³ Má iatung i risán sál kesi aun tawan a tur. Ái Iesu a mákái til tepák ngo a lain lur mák han suri lus pas te wán suri na ani, má kápte. Kápte be te wán, tu pákán masik, kabin ngo kápte arwat i pákánbung be suri ngo na u. ¹⁴ Mái Iesu a mákái ngorer mák parai singin tawan erei ngo, “Turpasi onin kápte kes na ani wán i iáu mul!” Má kán kalilik án aratintin di longrai ngorer a parai.

Ái Iesu a tipar sarai bos tám sirsira alari rumán osmapak

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22

¹⁵ Di hut á Ierusalem mái Iesu a kusak uri pelbut i rumán osmapak mák tipar palai bos kálámul di lu sirsira má bos kálámul di lu huhul iatung. A pukda sarai kándi bos suh ái rung di lu keles pirán tabal má kándi bos nián kis ái rung di lu sira man. ¹⁶ Mái Iesu a tur kalar di suri koion da urup i katbán rumán osmapak mai kándi minsik. ¹⁷ Má a atintin di mák parai ngo, “Dikte le on i Buk Tabu ngoromin, ‘Kak rum da utngi mai rumán sung káián matanano’, mái sár gamáte pukda pasi ák nián him káián bos tám siksikip.”

¹⁸ Bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon di longrai ngorer má dik ser sál suri ngádáh da up bingi ngoi. Di bulat kabin ngo matanano di pángáng má dik laes suri kán aratintin.

¹⁹ Má i rahrah, ái Iesu má kán kalilik án aratintin di aptur til Ierusalem má ding kaleng mul ur Betani.

Ruruna má Sung

Mat 21:20-22

²⁰ Má i kábungbung, di lu hanhan tangra sál má dik mákái aun tawan erei ái Iesu a boroí nabung, ákte maulur no. Pákán ákte maulur má nirwán mul ákte hius, má ngorer tawan er a turpasi marang. ²¹ Mái Petero a hol pasi worwor si Iesu mák parai singin ngo, “Tám Aratintin, mákái aun tawan erei nabung u boroí. Ákte marang má!”

22 Máí Iesu a longrai ngorer mák inau i di ngoromin,

“Gama ruruna i Káláu. 23 Támin muswan iau parai si gam, ngo tekes na parai singin pungpung, ‘Una támrabut má unák pur ada i lontas,’ má na tukes i kán hol má na ruruna tusi táit er a parai ngo na hut, ki na hut sang. Máí sár ngo na ru i kán hol, kápnate long artálár pasi. 24 Má ngorer iau parai si gam, táit no gam sungi, gama ruruna sár ngo gamáte atur páptai, ki gama atur páptai sang.

25 “Pákánbung kes a eran suri sung má ák hol pas te tatalen erei te di longoi mai, na hol palai má, suri ái Kákán imi bát na hol palai kán bos sápkín tatalen mul. 26 Máí sár ngo kápnate hol palai kándi tatalen ái rung er di longoi sápkín uri narsán, ngorer sár ái Kákán imi bát kápnate hol palai kán tan sápkín tatalen.”

Bos kálámul pakta di gátña Iesu suri kán rakrakai

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Io, má dik lu hanhan tangra sál ki dik hut á Ierusalem. Má di kusak urami rumán osmapak, máí Iesu ák lu lákláklák iatung. Má tan pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon má te kálámul pakta, di mákái má dik hut i narsán 28 má dik gátñai ngo, “Una parai si gim, sinih a dos pala iáu er uk longoi tan táit ngorer? Máí sinih a tari nokwan erei singim?”

29 Máí Iesu a kos di ngoromin, “Má iau mul ina gálta gam. Ngo gama kos iau, ki á iau mul ina

para koner a tari nokwan singing má iak longoi bos táit er mai. ³⁰ Gam mánán i Ioanes Tám Arsiu? Sinih a dos palai suri arbin má arsiu? Sinih a tari singin á him erei? Ái Káláu? Ngo a hut sang tili kán holhol sár? Gam parai!”

³¹ Má dik nguruk arliu i di sang ngoromin, “Ngo gita parai ngo ái Káláu a tarwa Ioanes ur main, ki na parai ngo, ‘Suri dáh kápgamte ruruna i kán pinpidan?’ ³² Má ngo gita parai ngo káián sang ái Ioanes a hut tili kán hol sang, ki matananu da up git kabin di ruruna i Ioanes ngo ái á tám worwor tus muswan káián ái Káláu.”

³³ Má ngorer dǐng kos Iesu ngoromin, “Kápgimte mánán.” Mái Iesu a longrai ngorer mák parai si di ngo, “Á iau mul káp ina te parai si gam ngo ái sinih a tari nokwan singing má iak longoi bos táit minái.”

12

Worwor artálár mai bos tám himhimna i numán wain

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Mái Iesu a parai kesi worwor artálár si di ngoromin,

“Kesi kálámul a soi kesi numán wain mák áir kári mák longoi kesi lus uri suir wain. A longoi mul i kesi rum, rum erei uri mákmák kári numán wain sang. A longoi ngorer ki ák tar páksi singin bos tám himhimna mák han alar di uri malar tepák. ² Má namur ngo ákte arwat i pákánbung suri lus talmi wán wain, io a dos palai kán kesi tám arardos suri kip te risán wán

wain tili kán num. ³ Má ngo bos tám himhimna di mákái tám arardos erei a hut narsá di, di tolai má dik ubi má dik dos pala kalengnai mai wáin limán. ⁴ Namur kákán num a dos palai kán kesi tám arardos mul. Io, má bos tám himhimna di sá rápái lul má dik abilbilingnai. ⁵ Má a dos palai mul i kán kesi tám arardos, má bos tám himhimna di long pasi má dik sá bingi. Di longoi ngorer mai marán, di tu up di sár á te má te di sá bing di.

⁶ “Io, má ngorer kes masik má ák lu kis suri dos palai, arahrahi kálámul, war natun sang kán kalik alal. Má namur kálámul erei a para ngoromin, ‘Ina dos palai sang i natung suri da rumrum on má kápdate ubi.’ Má ngorer ák dos palai natun. ⁷ Má sár bos tám himhimna di mák pasi má dik worwor arliu i di ngoromin, ‘Mákái, erei mái koner na tur kelsen. Gita up bingi suri numán wain na ur kángit.’ ⁸ Má ngorer di tolai má dik up bingi má dik sápka aso palai tilami numán wain.”

⁹ Má ngo ái Iesu a arahi puksai worwor artálár erei, ki ák gátna di ngoromin, “Dánih má na longoi á kákán numán wain i bung na purut kaleng narsá di? Bung na purut kaleng, na up bingi bos tám himhimna má nák tari numán wain ur singin tan lite. ¹⁰⁻¹¹ A muswan ngo gamáte wásái pinpidan minái tili Buk Tabu er a para ngoromin, ‘Hat erei bos tám long rum di pukpukwai, mái sár ái Káláu a aksimi hat erei suri áng kábutkis si di no á tan hat,

má uri mát git a tuan kuluk taladeng.’ ”

¹² Má tan tátáil káián matananu Iudáia di longrai ngorer má dik longra ilmi ngo ái Iesu a parai worwor artálár a arwat mam di sang, má ngorer dik nem suri kabat Iesu. Mái sár kápdite long arwat pasi kabin di bulat suri matananu, má ngorer dik tam han alar Iesu sang.

Di gátña Iesu suri hul takis

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Má namur di dos palai mul i te bos Parisaio má te bos kálámul tili kiskis si Erodes, má dik han uri narsá Iesu suri da tohtohoi mam te argátña.

¹⁴ Má di hut narsá Iesu má dik gátñai ngoromin,
 “Tám Aratintin, gim talas ngo u lu parai támin muswan masik. Káksiái ngo ái sinih alatung a longra iáu, u lu para puri mát di mai muswan. Má kápute lu hol pasi mul ngo sinih á bos kálámul pakta má kandi bos kiskis. Kápte. U lu aratintin sár mai sál si Káláu. Gim nem ngo una bit gim be. A mángát á kángit nagonon ngo gita tar takis ur si Kaisar? Ngádáh, gita tari ur si Kaisar ngo kápte?”

¹⁵ Ái Iesu a mákái má a mánán i kandi angagur ngo da pidir pasi, mák parai si di ngoromin, “Be, gam ngoi ngo gama pidir pas iau? Gam kip tar tekesi pirán tabal ur main má inak mákái.” ¹⁶ Má káp melek mul má di kip tari kes ur singin, ki ái Iesu ák gátña di ngo, “Sinih á tantanián má ngisán á minái di le on?” Má ding kos Iesu ngo, “Ái Kaisar”. ¹⁷ Mái Iesu ák parai mul si di ngoromin,

“A kuluk, gama tari sang si Kaisar á táit káián ái Kaisar, má táit káián ái Káláu gama tari sang si Káláu.” Má di longrai ngorer má dik pángáng suri táit ái Iesu a parai uri di.

Di gálta Iesu suri liu kaleng

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Má namur te á bos Sadukaio di han suri gálgálta i Iesu, di ái rung er kápdite ruruna ngo kálámul erei a mat na liu kaleng mul i liu namur. Di hut narsá Iesu ngorer má dik parai ngoromin,

¹⁹ “Tám Aratintin, ái Moses a le i nagogon minái ur si gim. Ngo kálámul a mat alar kán wák má kápate kákáh ái kán wák singin, ái tuán na kila pasi bul i kán mokos suri nák mon i natun suri ngisán ái kákán na liu pagas sang.

²⁰ “Má ahit i aratuán, mulán i di a kila má namur ák mat má kápate te natun be. ²¹ Kono áruán áng kila pasi mul i mokos, má káp melek mul ki ák mat má kápate besang te natun. Má ngorer mul ái kono átuil a mat má kápate natun.

²² Má ngorer ahit no á aratuán er, di kila pasi kes sár á wák, má di no di mat alari má kápate mon i te nat di singin wák er. Má namur má, wák mul ák mat. ²³ Ki namur di no da liu kaleng i liu namur, sinih sang má tili di na kán wák muswan á wák erei, kabin ahit no di kila pasi?”

²⁴ Ái Iesu a kos di ngoromin,

“Suri dáh a rogorogo i kamu hol? A kabin kápgamte mánán i worwor tili Buk Tabu má kán rakrakai ái Káláu. ²⁵ Má er namur matananu da aptur kaleng alari minat, kápdate kila mul,

da ngoro boh angelo imi bát. ²⁶ Gam ruruna ngo rung di mat kápte da liu kaleng. Má gam ruruna ngorer káplabin kápte gam talas suri pinpidan a le on ái Moses. A le i worwor a parai singin ái Káláu tili aun kubau a inan má kápate bam. Mái Káláu a parai ngo, ‘Iau á Káláu káián ái Abaram má Káláu káián ái Aisak má Káláu káián ái Iakop.’ Git talas ngo sálán kán worwor ái Káláu er ngo káksiai ngo dituláte mat má, ditul liu be má ditulá lu lotu uri narsán ái Káláu. ²⁷ Ái rung er di lu lotu uri narsán ái Káláu, káksiai ngo kápán páplun i di ákte mat, wa di á tan liuán kálámul sang. Kamu holhol a ger.”

Nagogon dáh a pakta?

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Má kesi tám mánán uri nagogon a hut si di má ák longra di di arkipkip mai wor arliu i di, mái Iesu a kos kulukna di. Má ngorer ák han narsá Iesu mai kesi argátna ngoromin, “Arardos dáh a pakta si di no á bos nagogon?”

²⁹ Mái Iesu a kos kalengnai ngoromin, “Arardos er a pakta á minái. Gam á tan Israel gam longrai, ái Káláu erei kángit Konom, ái masik sár á Konom.

³⁰ Una mámna Káláu kam Konom mai kunlán balam má mai taniem no, má mai kam kunlán hol, má mai kam rakrakai no mul. ³¹ Má áruán arardos erei a pakta á minái, una mámna turam ngorer u mámna kalengna iáu sang. Kápte kesi nagogon mul a pakta sorliwi aru arardos erei.”

³² Má ngorer tám mánán uri nagogon a parai si Iesu ngo, “A muswan, Tám Aratintin. Támin sang er u parai ngo ái Konom ái masik sár á Káláu má kápte kes mul á Káláu. ³³ Má gita mámna Káláu mai kunlán bál git má kángit kunlán hol má kángit rakrakai no mul, má gita mámna tur git ngorer sár git mámna kalengna git sang. Tatalen án mur i aru nagogon erei, ái sang a pakta si diar i tatalen án osmapak má artabar uri narsá Káláu.”

³⁴ Ái Iesu a longra ilmi tám mánán erei a kos kuluknai má a para ngoromin singin, “Á iáu ukte páput suri una kusak i lolsit si Káláu.”

Má turpasi bung erei, kápte kes mul a mangan suri bali gálta Iesu.

*Ái sinih á Karisito er Mesaia?
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44*

³⁵ Má namur ái Iesu a atintini matananu ami rumán osmapak mák gálta di ngoromin,

“Bos tám mánán uri nagogon di parai ngo Mesaia ái á natun ái Dewit, be? Ngádáh a ngoi?”

³⁶ Gama mákái worwor si Dewit er Tanián a Pilpil a tari singin. Ái Dewit sang a parai sur Mesaia ngoromin,

“Ái Káláu a parai singin kang Konom ngo,
“Una kis main i risán minging suri da árnga iáu, má iau ina suka bámiái kam tan kurtara uri lalin kikim má ina arumrum di.””

³⁷ Ki ngádáh a ngoi ngo Mesaia a sumlahin ái Dewit má ái sár mul á kán Konom? A kabin ái Dewit a mák ilmi ngo Mesaia ákte kis má

i pákánbung er. Ngorer a talas ngo Mesaia a sumlahin ái Dewit, má ái sár á kán Konom mul.”

Má matananu di longrai kán aratintin ái Iesu ngo a sorliwi aratintin káián bos tám mánán má dik laes suri.

Tatalen káián tan tám mánán uri nagogon

Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Namur ái Iesu a atintini matananu mul mák para ngoromin si di,

“Gama mákmák kuluk má ololoh suri bos tám mánán uri nagogon. Di lu laes má inngasi kandi mermer, má di nem ngo matananu da lu árár pas di i pokon án sirsira. ³⁹ Má di lu nem suri sukis i tan kiskis táil i rumán lotu, má i bos longsit di lu nem i sukis i kiskis erei matananu da rumrum i di ái. ⁴⁰ Di lu agur pasi minsik kán tan mokos, má dik lu longoi dolon sung suri agurái matananu dák mák di ngo di tám nokwan. Na lala sorliu á kándi rangrangas namur!”

Maris án wák a tari a pakta

Luk 21:1-4

⁴¹ Ái Iesu a han uri kuir rumán osmapak di lu obop pirán tabal ái, mák sukis pagas pátmi, má kán tu mákái matananu di tari pirán tabal uri nián omobop. Bos konom di tari pirán a pakta.

⁴² Má namur kesi maris án mokos a han mák oboi aru i gengen pirán sár. ⁴³ Mái Iesu a mákái ngorer máng kilkila pasi kán kalilik án aratintin uri narsán mák parai si di ngoromin, “Mákái! A támin muswan iau parai si gam, maris án mokos minái a tari a pakta si di no ái rung di obop pirán

tabal main i nián omobop. ⁴⁴ Ái rung di obop pirán tabal main i nián omobop, di tari gengen risán tili kándi tilik omobop má ngorer kápdate sáhár. Mái sár ái koner a maris muswan a tar noi sang i kán pirán tabal erei a mon singin ngo na tángni kán liu.”

13

Ái Iesu a parai rumán osmapak ngo na sák

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Má namur ái Iesu tiklik mai kán kalilik án aratintin di so alari rumán osmapak, má kán kesi kalik án aratintin a parai singin ngo, “Tám Aratintin, una mákmák kaleng urami rumán osmapak má unák mákái bos lalain hat má bos lalain rum erei.” ² Mái Iesu a kosoí ngoromin, “U mákái á bos tilik rum erei? Kápte kesá hat na lu kis i nián, na pospos no má na purpur ur main i bim. Bos kurtara da hut má dák amosrah noi.”

Pákánbung án arangrangas

Mat 24:3-28; Luk 21:7-24

³ Mái Iesu a tapam urami punggung á Oliwa mák sukis pagas mák mákmák kaleng uradi rumán osmapak. Má namur ái Petero mái Iakobo mái Ioanes mái Enru dihat han narsá Iesu má dik gátña kodongnai ngoromin, ⁴ “Awái, Tám Aratintin, unák bit gim be á iáu suri tan táit minái. Enges na hut, má dánih á akiláng gima mákái suri mák ilmi ngo ákte páput má?”

⁵ Mái Iesu a parai si di ngoromin,

“Gama ololoh kuluk suri kojón á tekes na agur gam. ⁶ Marán da hut má da arbin mai

ngisang má dák parai ngo, ‘Á iau á Mesaia,’ má da lam bengtai marán.

⁷ “Koion gama ráuráuwás suri kaungán tan táit án arup gama longrai er páput, má koion gama ráuráuwás i arbin gama longrai suri bos arup iamunang tepák. Tan táit er na hut sang, má kápte besang á arahrahi. ⁸ Má kesi matananu na aptur má nák arup mai kesi matananu sang. Má bos mát mul ngoi, kesi mát na aptur má nák arup mai kesi mát. Marán kunkun na hut arkaliut i te tan balis, má taul itol na hut mul. Tan táit erei na hut, ái á mátmátán sár á rangrangas ngorer i rangrang a hut singin wák er a eran suri kákáh.

⁹ “Gam sang gama ololoh kuluk. Da tola gam má kabat pas gam, má ngorer da kip gam uri nagogon. Da lu rapis gam i rumán lotu. Gama lu tur i mátán táil i bos tám nagogon má i mátán táil i bos kabisit suri ngisang, má gamák arbin narsá di. ¹⁰ Má gama lu arbin táil mai lain arbin ur singin matananu i naul matmatngan pokon, má namur na hut i arahrahi. ¹¹ Má ngo da lu tola gam má kabat gam má da lu kip gam uri nagogon, koion na ngát i kamu hol suri ngo dánih gama parai. I pákánbung er, gama parai worwor erei a soura uri kamu hol, kabin pinpidan erei a soura kápte ngo kamu, káián Tanián a Pilpil. Ái sang na tari si gam. ¹² Kálámul na kip tar tuán uri minat. Má ngorer mul i aratámán, kákán na kip tar natun uri minat. Mái natun mul na togor i

kákán mái mánán má na obop diar uri minat.
¹³ Matananu no da mikmikwa gam káplabin sur iau. Mái sár kono a tur rakrakai pang i arahrahi, ái Káláu na aliwi sang.

¹⁴ “Má gam er gam wásái worwor minái, a kuluk ngo gama talas suri sálán á táit minái ái Daniel tám worwor tus a arbin táil suri. A ngoromin. Namur gama mákái táit a tuan sák na long adurwán rumán osmapak. Táit er na hut má náng kis i pokon er kápate nokwan ngo na kis ái. Mái Káláu na mákái ngorer pasi kápnate kis be i rumán osmapak. Má ngo gam á tan Iudáia gama mákái táit erei, gama táu uramuni pungpung. ¹⁵ Ái koner ngo na iatung i lol malar, kápnate kusak mul uri kán rum suri kip kán te táit. Na tu táu sár. ¹⁶ Má kálámul erei a him i kán pokon, kápnate kaleng uri kán rum sur kán te bobor. Na tu táu sár. ¹⁷ Keskam singin tan wák erei di tián mái rung di kis tinánkak mai goion kalik. ¹⁸ Gama sung Káláu suri tan táit erei kápnate hut i taul gáwár. ¹⁹ Lala rangrangas er na hut i pákánbung erei, ái na sorliwi tan rangrangas no turpasi tili tangkabin i akaksim, má onin, má kápte kesi táit mul na ngorer namur. ²⁰ Má ngo na lala dol i pákánbung er, ki da han mat no. Mái sár ái Káláu ákte put aruái á pákánbung. A hol pasi bos tám ruruna er ákte ilwa pas di, ki ak put aruái pákánbung er kabin sur di.

²¹ “Má ngo tekes na parai si gam ngo, ‘Mákái,

13:13: Mat 10:22; Ioa 15:21 **13:14:** Dan 9:27, 11:31, 12:11

13:15: Luk 17:31 **13:17:** Luk 23:29 **13:19:** Dan 12:1; Apa

minái má Mesaia', ngo, 'Ái sang á Mesaia', koion gama longra pasi má ruruna on. ²² Tan bos angagur án Mesaia má bos angagur án tám worwor tus da hut má da longoi tara akiláng, má matananu da mákái má da pángáng on. Ái rung er da tohoi suri lam bengtai matananu si Káláu er ákte ilwa pas di sang, mái sár káp sang da te arwat. ²³ Iakte para noi si gam á bos táit er kápate hut besang, má ngorer gama ololoh kuluk sár!"

Natun Kálámul na hut
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ Mái Iesu a sopasun i kán aratintin mák parai ngoromin,

"Má namur, ngo ákte rah i pákánbung án arabilbing, mátán nas na kuron, má kalang mul kápnate pos. ²⁵ Tan mátmátiah da lu purpur tilamuni naul bát, má tan táit a mon i rakrakai i di iamuni armongoh da dikdikdik ngorer i kunkun a gunra di. ²⁶ Má namur da mákái Natun Kálámul na hut soura tili kumlán meh meh tiklik mai kán tilik rakrakai má mai minmáir mul. ²⁷ Má na dos palai tan angelo uri ahat i mátán kihkih main i naul bim suri long pasi tan kálámul er ái Káláu ákte ilwa pas di. Tan angelo da han ngorer suri kip talum di tili tan kuir no i naul matmatngan pokon."

Aratintin tili rarah
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

28 Máí Iesu a sopasun mul i kán aratintin mák parai ngoromin,

“Gama kip aratintin tili aun rarah. Ngo rarah a oboi hutngin pákán mák oboi mul i sián, ki gita mák ilmi ngo ákte páput má á taul ráin. 29 Má ngorer sár mul, ngo gamáte mákái tan táit erei ákte lu huthut, ki gama mánán ngo Natun Kálámul ákte páput má, erei sár má i mátán kas ái. 30 Támin muswan iau parai si gam, ngaul matananu minái kápdate mat besang má nák tapam hut á tan táit erei. 31 Naul bát má naul bim na bokoh, máí sár kak pinpidan kápdate pah.”

Kápte kes a mánán i bung

Mat 24:36-44

32 Máí Iesu a arahi kán aratintin mák parai ngoromin,

“Kápte kes a mánán i bung ngo pákánbung na hut i Natun Kálámul. Bos angelo imi bát kápdate mánán, má Natun sang mul kápate mánán. Ái Kákán masik sár a mánán. 33 Má ngorer gama ololoh kuluk kabin kápgamte mánán i pákánbung na hut. 34 Na ngorer i kálámul a han alari kán rum má ák han uri kesi lite malar, má ák tari kán rum má kán bos táit uri limán i kán bos tám arardos suri da kátlán. A tar páksi him si di á bos tám arardos keskeskes suri da longoi, má a parai singin tám ololoh i mátán sál mul suri mákmák kári mátán sál sang. 35 Má gam gama ngorer i bos tám arardos erei. Gama pán pagas kabin kápgamte mánán anges na kaleng

á kákán rum. Na hut i rahrah keleh, ngo na hut i katbán libung gut, ngo na tangtang i kok ngo i kábungbung. ³⁶ Má gama eran ngorer na mák hut asodar i gam gam boptin. ³⁷ Táit minái iau parai si gam, iau parai si gam no á matananu ngo gama pán pagas!”

14

Di eran suri tola Iesu

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53

¹ Aru sár má bung suri akiláng i bungán longsit án sorliu palai má beret káp a tini sut, má tan pakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon, kándi tu ser sál suri da top kodongna Iesu suri dák up bingi. ² Má ngorer di parai ngo, “Koion gita tolai i bungun longsit da káp togor i matananu má dák apturi tilik arup.”

Wák a pukri lul ái Iesu mai wel a tomtom

Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8

³ Ái Iesu má kán kalilik án aratintin di han ur Betani má di kusak i rum si Saimon er a sami lepra tungu, má dik namnam. Kándi tu namnam besang, má kesi wák a hut mai átbán wel di longoi mai hat. Má wel erei lain wel a tomtom má a pakta sang i mátán. Má wák er a tok puri átbán mák urai wel uri lul ái Iesu.

⁴ Má te kálámul iatung di mákái ngorer má dik mos má dik worwor kodong arliu i di ngoromin, “Suri dáh a omlawai á lain wel erei? ⁵ Wel erei a arwat suri da sirai pas te na tul i mar i pirán tabal suri tángni tan sáhár.” Má ngorer di wor rakrakai ur on.

⁶ Mái Iesu a longrai ngorer di parai uri wák er, ki ák parai si di ngoromin,

“Suri dáh gam soksoi? Gama káksiai sár. Ái sang a longoi lain táit uri narsang. ⁷ Tan sáhár di erei narsá gam áklis. Má ngo na ngoi i bál gam, gama longoi lain ninas ur si di. Mái sár á iau káp ina te kis áklis narsá gam. ⁸ Marán i táit kápate arwat suri longoi á wák min. Mái sár táit a arwat sang ngo na longoi, ákte long artálár pasi. Ái sang a pukri kápán páplun i iau ngorer a eran i iau suri bung da tahun iau on. ⁹ Má támin muswan iau parai si gam, i tan malar no i naul matmatngan pokon da arbin mai lain arbin ái, da parai mul i táit erei a longoi i wák min mam iau má da para agasi suri.”

*Ái Iudas a sormángát suri agur tar Iesu
Mat 26:14-16; Luk 22:3-6*

¹⁰ Má namur ái Iudas Iskariot, kes tili di á sángul mai aru á kalik án aratintin, a so alar di mák han hut singin tan pakpakta kán tan tám osmapak suri na agur tar Iesu ur si di. ¹¹ Má ngo bos tátáil er di longrai táit ngo na longoi ái Iudas, a gas i bál di má dik oror suri da tar te pirán tabal singin. Má ngorer ái Iudas a turpasi ser sál suri na agur tar Iesu ur singin bos kurtara.

*Di eran i namnam uri longsit án sorliu palai
Mat 26:17-19; Luk 22:7-13*

¹² Tatalen kán tan Iudáia a ngoro minái. I libung táilnai longsit án ani beret káp a tini sut,

di lu up bingi tan gengen sipsip suri da ani uri akiláng i longsit án sorliu palai mul.

I bung erei sang, kán kalilik án aratintin di gálta Iesu ngo, “Be, ai u nem on ngo gima han ur ái má eran i namnam án sorliu palai?” ¹³ Má a longrai ngorer ái Iesu má a dos palai aru i kán kalik án aratintin mák parai si diar ngoromin,

“Gaura han urami Ierusalem, má gaura mákái kesi kálámul a kipi átbán dan na bana gaur. Gaura mur on, ¹⁴ má rum er na kusak ur on, ki gauráng kusak namurwai. Má gaurák parai singin kálámul er káián á rum ngo, ‘Ái Tám Aratintin a nem i mánán i rum dáh na kis on suri ani namnam án sorliu palai tiklik mai kán kalilik án aratintin.’ ¹⁵ Má namur, ái sang na lam gaur má nák inngas tari lala rum ami iát erei ákte leget on. Má gaura eran i ángit namnam iatung.”

¹⁶ Namur aru kálík án aratintin erei diar aptur má diará han ur Ierusalem má diará han mákái tan táit ngorer ái Iesu a parai si diar, má diará eran i namnam án sorliu palai.

*Ái Iesu a worwor tus suri kálámul na agur tari
Mat 26:20-25; Luk 22:14, 22:21-23; Ioa 13:21-30*

¹⁷ Má ngo ákte ronron, ái Iesu má kán kalilik án aratintin di hut, ¹⁸ má dik sukis suri turpasi namnam. Má kándi tu namnam besang, mái Iesu a parai ngoromin, “Támin muswan iau parai si gam, kes tili gam na agur tar iau. Ái sang á kes tili gam er git namnam tiklik onin.” ¹⁹ Kán kalilik án

aratintin di longrai ngorer, má a sák i bál di, má di keskeskes di gáltai ngo, “Kápte ngo iau, be?”

²⁰ Máí Iesu a kos di ngoromin, “Kes tili gam á sángul mai aru, áí koner giur namnam tiklik tili kápán les erei iau namnam til on, áí sár na agur tar iau. ²¹ A támin muswan ngo Natun Kálámul na han mur arwat pasi sál suri minat ngorer a parai i pinpidan. Máí sár na tuan sák bul uri kálámul er na agur tari Natun Kálámul! Na han kuluk singin kálámul er ngo káp na han te páng.”

Namnam káián áí Konom

Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

²² Kándi tu namnam be, máí Iesu a long pasi kesi tigán balbal mák sung kári. Má namur a tibi mák tari singin kán kalilik án aratintin mák parai mul si di ngoromin, “Gama top pasi. Minái á kápán páplun i iau.” ²³ Má namur a long pasi kinleh wain mák sung kári mul mák tari singin kán kalilik án aratintin, má di no di ngin til on. ²⁴ Má namur a parai si di ngo, “Minái á dárang a adikái kamkabat si Káláu. Na sal suri hul aliu pasi marán. ²⁵ Támin muswan iau parai si gam, káp ina te ngin on mul á suir wain nák pang i bung erei ina ngin i hutngin wain ami lolsit si Káláu.”

²⁶ A rah i kán worwor áí Iesu, má namur di saki kesi saksak ki dik so alari rum má dik han urami pungpung á Oliwa.

Áí Iesu a para táilna Petero ngo na pua palai

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38

²⁷ I pákánbung kándi tu láklák be tangrai sál, ái Iesu a parai si di ngoromin, “Kamu ruruna na pur besang, ngorer i Buk Tabu a parai ngo, ‘Ái Káláu na up bingi tám ololoh sipsip, má bos sipsip da tam sara.’

²⁸ Má namur ngo iakte liu kaleng, ina táil i gam ur Galiláia.”

²⁹ Mái Petero a kos Iesu ngoromin, “Káksiai ngo di no na pur i kandi ruruna, mái sár á iau kápte.”

³⁰ Mái Iesu a parai si Petero ngo, “Támin muswan iau parai singim, inái i libung, i pákánbung kok kápte tang besang i kán áruán tang, una arkawar pala iau na tul i pákán.”

³¹ Ái Petero a kos rakrakai kalengna Iesu ngoromin, “Auh, kápte! Káksiai ngo da long te matngan rangrangas mam iau, ngo da up bing iau, má kápte sang ina arkawar pala iáu.” Má bos kalilik án aratintin no di parai ngorer mul.

Ái Iesu a sung á Getsemane

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ái Iesu tiklik mai kán kalilik án aratintin di lu hanhan má dik hut i pokon di utngi ngo Getsemane, mái Iesu a parai si di ngo, “Gam iain, má iau ina han sung be.” ³³ Má ngorer a lam pas Petero mái Iakobo mái Ioanes dihat má han. I pákánbung erei, lala tabureng a hut i narsán ái Iesu ³⁴ má ák parai si ditul ngoromin, “Tabureng a káng i balang má páput na baur iau. Gamtul iain má gamtula pán tangan iau.”

35-36 Ái Iesu a kálik láklák iamuda sár, mák pur uramudi bim mák sung ngoromin, “Keskam, Tata, arwat suri ngo pákánbung minái una long palai alar iau? Támin, iáu artálár suri long arwat pasi tan táit no, má ngorer iau sung iáu ngo una long palai á kinleh án rangrangas má minat alar iau. Mái sár káp una te mur i kak nemnem, una mur on ngorer i kam nemnem sang.”

37 Ái Iesu a kaleng má a mák ruktul er ditul boptin, má a parai si Petero ngoromin, “Saimon, kamutul tu boptin be? Káp gamtul te arwat suri gamtula pán tangan iau i án mudán pákánbung sár?” 38 Má namur mul a parai si ditul ngo, “Gamtula pán má gamtulák sung suri gama tur rakrakai i pákánbung án artohtoh. Támin, bál gam a nem on, mái sár kápán páplun kápate rakrakai.”

39 Má a han alar ditul ái Iesu suri sung, má a parai sár mul i worwor ngorer ákte parai. 40 Má namur a kaleng mul, má ngorer a mákái kán atul i kalik án aratintin ditul boptin kabin a tuan taun i mát ditul. Má káp ditul te mánán i te lain worwor suri ditula parai mam Iesu.

41 Mái Iesu a han alar ditul mul, má namur a kaleng i átuil pákán mák parai si ditul ngo, “Kamu tu boptin má aunges be? Ákte arwat má. Pákánbung ákte hut. Mákái, minái má á Natun Kálámul dák top tari má uri limán bos tám sápkín. 42 Gam kudas, giták lu han má. Mákái, erei mái kálámul na agur tar iau.”

Ái Iudas a agur tar Iesu

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12

⁴³ Ái Iesu kán tu worwor be, mái Iudas, kes tili di á sángul mai aru, a kahra tiklik mai lala matananu di kipi kandi bos papam turán i di. Má bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon má bos kálámul pakta di dos palai matananu er suri tiklik mam Iudas.

⁴⁴ Má ái koner a agur tar Iesu ákte para páksi kán akiláng narsán matananu ngoromin, “Kálámul er ina árár pasi mai doroi, ái sár á erei. Gama tolai má gamák mákmák kári urami kaleng i malar.” ⁴⁵ Mái Iudas a hut mák láklák tálángna Iesu mák parai ngo, “Tám Aratintin!” má a doroi. ⁴⁶ Má matananu di mák Iudas a longoi ngorer, ki dik top i Iesu má dik tolai. ⁴⁷ Má kes tili di ái rung di tiklik mam Iesu ák taruh pasi kán is mák tárái toptop káián tám osmapak táil uri talngán mák tár kus palai talngán.

⁴⁸ Namur ái Iesu a parai si di ngoromin, “Ngádáh, gam hol on ngo á iau kesi tám ngákngák ngorer gamá hut mai kamu bos papam suri gama up iau mai má kabat pas iau? ⁴⁹ Marán á bung iau lu kis i katbán i gam ami rumán osmapak, má iau lu atintini matananu ái. Má suri dáh kápgamte tola iau i pákánbung er? Na, káksiai má suri gamák long arwat pasi worwor erei a parai i Buk Tabu.”

⁵⁰ Má bos kalilik án aratintin di hol pala Iesu i pákánbung er má dik táu alari. ⁵¹ Má kesi kaukak kán tu mur i Iesu má a sulu mai bobor sár, má

namur di tolai, ⁵² máí sár a pakla pala di má dik tu top i kán sulu sár, má ái a táu mai kunsin.

Ái Iesu a sámTUR i nagogon

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 22:63-71; Ioa 18:13-14, 18:19-24

⁵³ Má di lam Iesu uri narsán tám osmapak táil, uratung i kuir rum kándi tu hut talum ái i bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos kálámul pakta má bos tám mánán uri nagogon. ⁵⁴ Máí Petero a lu murmur su i Iesu má a kusak urami pelbut i rum káián tám osmapak táil. Má a kis tiklik mai bos tám mákmák kalar iatung i risán kámnah mák manmanir.

⁵⁵ Má bos pakpakta kán tan tám osmapak má kunlán kaunsel no di ser sur te kálámul suri da parai kandi te worwor uri Iesu ur singin kaunsel má namur kaunsel na oboi rangrangas ur on ngo na mat. Máí sár kápdite ser pas te ⁵⁶ kabin marán angagur án worwor di parai uri Iesu, máí sár kápate kes on á kandi worwor. ⁵⁷ Má te kálámul di aptur má dik parai kandi angagur ngoromin, ⁵⁸ “Gim sang gim longrai a parai ngo na tarápái rumán osmapak erei di longoi mai lim di, má na him pasi atul á bung sár suri atur tekes bul er limán kálámul kápate longoi!” ⁵⁹ Má káp sang a te arwat á tan worwor erei di parai uri Iesu.

⁶⁰ Io, má tám osmapak táil a aptur i katbán i di mák gátna Iesu ngoromin, “Ngádáh, káp kam te kokos suri tan worwor minái di parai uri iáu?”

⁶¹ Máí Iesu a tur pau má kápate kokos.

Má tám osmapak táil a bali gáltai ngoromin, “Be, á iáu á Mesaia, natun ái Koner git lu para agasi?” ⁶² Mái Iesu a kosoi ngo, “Áá, á iau sár. Má gama mákái Natun Kálámul na kis tili risán mingin ái Káláu Tám Rakrakai Sorsorliu, má na hut mai kumlán meh meh tilami bát.”

⁶³ Má tám osmapak táil a mos i bál mák tarápái lusán mák parai ngo, “Suri dánih gita ser sur te kálámul suri para te táit mul? ⁶⁴ Gamáte longrai er a parai ngo a arwat mam Káláu! Má gam, ngádáh á kamu hol?” Má tan kaunsel no di sormángát ngo ákte longoi sápkín, má ngorer di tari rangrangas singin suri na mat sang. ⁶⁵ Má te kálámul di turpasi iapsi má ding kápti aur mai sepen kaen suri kápnate mákmák, ki dik ubi má dik parai singin ngo, “Una utung tusi ngo ái sinih er a up iáu!” Má bos tám arup di long pas Iesu má dik posposar on.

Ái Petero a pua pala Iesu

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 18:25-27

⁶⁶ Mái Petero a iamudi lal i lol malar. Má kesj tahlík, toptop káián tám osmapak táil, a han ⁶⁷ má ák mák Petero kán tu manmanir. Má wák erei a han narsán mák lala mákái, má a parai singin ngo, “Á iáu mul u lu tiklik mam Iesu er kakun Nasaret.” ⁶⁸ Mái Petero a arkawar palai mák parai ngoromin, “Káp iau te mánán má káp iau te talas suri táit er u parai.” Má a han má a tur kaplah alar di iamudi mátán kas, má namur kok a tang.

⁶⁹ Má tahlik án toptop erei a bal mák Petero mák parai mul singin matananu iatung di sámTUR pagas ngo, “Minái á kes tili di.” ⁷⁰ Mái Petero ákte lu arkawar pala Iesu mul.

Má matananu di sámTUR iatung di mul di parai si Petero ngo, “Muswan á iáu á kes tili di kabin ngo á iáu á kakun Galiláíá.” ⁷¹ Mái sár ái Petero a longrai ngorer má a parai ngoromin, “Iau oror mai muswan. Ngo káp iau te parai támin, ái Káláu na arangrangas i iau suri. Káp iau te mánán on á kálámul er kamu tu parai.”

⁷² Io, má káp melek sár má kok a tang i kán áruán tang, mái Petero a hol pasi worwor er a parai singin ái Iesu ngo, “I pákánbung kok kápate tang besang i kán áruán tang, una pua pala iau na tul i pákán.” Ái Petero a hol pasi worwor erei má a tinang i bál suri, mák lala tang.

15

Ái Iesu a sámTUR i nagogon i mátán táil ái Pilato
Mat 27:1-2, 11-26; Luk 23:1-5, 13-25; Ioa 18:28-19:16

¹ I kábungbung sáksák sang, di worwor talum á tan kaunsel no, á di ái rung erei bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos kálámul pakta má bos tám mánán uri nagogon. Di no di worwor talum ngorer, má di kabat Iesu má dik lami uri narsán ái Pilato, kálámul pakta til Rom, má dik sisdo tari uri limán. ² Mái Pilato á gátnai ngo, “Be, iáu á kabisit káián tan Iudáíá?” Mái Iesu a kos Pilato ngoromin, “Áá, a ngorer sang ukte parai.”

³ Má bos pakpakta kán tan tám osmapak di parai marán táiit ur on, ⁴ má ngorer ái Pilato a bali gálta Iesu ngo, “Mákái, marán má táiit dikte parai uri iáu. Ngádáh, káp kam te kokos suri una kos di mai?” ⁵ Mái sár ái Iesu kápte a káling kokos, má ngorer ái Pilato a pánsálngát suri.

⁶ I tan bungun longsit án sorliu palai, ái Pilato a lu mángát palai kesi kálámul tili rumán batbat kalar, ái koner matananu di nem on. ⁷ I pákánbung erei, te tám ngákngák dikte kabat di uri rumán batbat kalar. Tan kálámul er di ngákngák i nagogon til Rom má dik up bingi kálámul i kesá ororok. Má kes tili di ái rung er, ngisán ái Barabas. ⁸ Má matananu di hut narsán ái Pilato má dik sungi suri na longoi ngorer mul sang a lu longoi uri narsá di suri na pálás pala tekes tili rumán batbat kalar. ⁹ Mái Pilato a gáltai matananu ngoromin, “Gam nem on ngo ina pálás palai ur si gam á kabisit kán tan Iudáíá?” ¹⁰ Ái Pilato a parai ngorer kabin a mánán ngo bos pakpakta kán tan tám osmapak di bálsák uri Iesu kabin matananu di árngoi ngisán, má ngorer tan tátáil er dik obop Iesu uri nagogon. ¹¹ Mái sár bos pakpakta kán tan tám osmapak di soksokoi bál matananu suri ngorer ái Pilato nák pálás pala Barabas, mái Iesu káksiai.

¹² Mái Pilato a bali gáltai matananu ngo, “Dánih má ina longoi mai kálámul minái er gam utngi ngo a kabisit kán tan Iudáíá?” ¹³ Má matananu no di kos Pilato ngo, “Bás páptai uri páspáng!”

14 Máí Pilato a gálta di ngoromin, “Suri dáh gama up bingi? Matngan sápkín ngádáh ákte longoi?” Má matanau di lala wakwak má dik parai ngo, “Bás páptai uri páspáng!”

15 Ái Pilato a nem suri na abálbálái matanau, má ngorer a pálás pala Barabas ur si di, má a tar Iesu suri dik rapsi á tan tám arup má namur dák bás páptai uri páspáng.

Tan tám arup di ret mam Iesu

Mat 27:27-31; Ioa 19:2-3

16 Má namur bos tám arup di lam pas Iesu má ding kusak tiklik mai uri kesi kuir rum sang má ding kilkila talmi bos tám arup. 17 Má namur di long palai lusán má dik asulu on mai sulu a kás, má dik longoi kesi balaparip mai kaulbek má dik oboi i lul. 18 Má ngorer di tartar retret singin, má dik árár pasi ngorer i kálámul pakta má dik parai ngoromin, “Huihui iá! Erei má kabisit kándi tan Iudáíá!” 19 Má kándi tu boktoi lul mai bus má dik lu iapsi má dik lu pur dirtapul i mátán táil ái Iesu. 20 Má ngo dikte tartar retret no mai ngorer má, ki dik ulát palai sulu a kás tili kápán páplun ái Iesu má dik asulu kalengnai mai lusán sang. Má namur dik tangna pasi suri da bás páptai má uri páspáng.

Di bás pápta Iesu uri kubau kus

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27

21 Má ngo di lu hanhan tangra sál, di banai kesi kálámul ngisán ái Saimon, kakun Sairini, kákán ái Aleksada mái Rupus. Ái Saimon a lu hanhan suri

na han urami Ierusalem, má sár di tur páptai má dik tari duk on suri ák puski kán kubau kus ái Iesu. ²² Má ngorer di lam Iesu uri kuir pokon di utngi ngo Golgata, sálán ngo ‘koroson lul’. ²³ Má ngo dikte hut á Golgata, di tari suir wain si Iesu erei di ariwai turán te suir kábau er a maptal suri long bingi rangrang, má sár ái Iesu a matai má kápate ngin on.

²⁴⁻²⁵ Má namur di bás pápta Iesu uri kubau kus i asi u i pákánbung i kábungbung, má dik hom satu pasi kán tan táit ngorer i kán sulu má lusán ur kandi. ²⁶ Má di le i worwor er di nagogon on suri ngoromin, “Kabisit kán tan Iudáia”. ²⁷ Má di bás páptai aru i tám ngákngák tiklik mam Iesu mul, kes tili balsán mingin má kes tili balsán káisan. ²⁸ Má ngorer di long arwat pasi worwor tili Buk Tabu er a parai ngoromin, “Di wásái turán bos tám sápkín.” ²⁹ Má ngorer matananu di sorliu má dik mák Iesu iamuni naul kubau kus má di luhluhrai lul di sár ur on má di ret mai ngoromin, “Wái! Á iáu u parai ngo una tarápái rumán osmapak, má ngo una him pasi atul á bung sár suri long kalengnai! ³⁰ Erei má una aliu pas iáu sang má unák sosih tilatung i naul páspáng!”

³¹ Má ngorer mul bos pakpakta kán tan tám osmapak má bos tám mánán uri nagogon di tartar retret mam Iesu mul má dik worwor arliu i di má dik parai ngo, “A aliu pasi boh lite kálámul, má sár kápate arwat suri na aliu pasi sang. ³² Onin sang gita mákái má á Mesaia má kabisit kán Israel

na sosih alari páspáng suri giták ruruna on!” Má aru i tám ngákngák di bás pápta diar turán ái Iesu, diar mul diar ret mai má diar á wáng on.

A mat ái Iesu

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30

³³ Má i sángul mai aru á pákánbung, nas a kuron má a bohoi kunlán balis er, má kuron a pang i atul á pákánbung. ³⁴ Má i atul á pákánbung i rahrah, ái Iesu a kilkila ngángra Káláu ngoromin, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Sálán ngoromin, ‘Káláu, kang Káláu, suri dáh ukte hol pala iau?’ ³⁵ Má te tili di á matananu di sám tur pagas iatung páput, di longrai má dik parai ngo, “Gama longrai, a kilkila Elaia.” ³⁶ Má kes tili di a rut mák long pasi kesi táit ngoro loson lamas, má a dung i uri kinleh suir wain er a maptal mák sosap pasi suir wain. Má a akai táit er i kuir gáh mák sua tari uramuni ngudun suri na ngin on. Má namur kálámul er a parai ngo, “Giták mákái be ngo ái Elaia na hut má ná k tángni suri na asosih on tilamuni naul kubau kus.”

³⁷ Má namur ái Iesu a lala kilkil má ák mat.

³⁸ Má tilik sulu ami polgon rumán osmapak a ráp tilami iát uradi lal má ák ru on. ³⁹ Má tátáil kán bos tám arup a sám tur pagas iatung i risán suri ololoh i táit di longoi mam Iesu. Má ngo a mák Iesu ngádáh a mat ngoi, ki ák parai ngo, “A támin muswan, kálámul minái war ái á Natun ái Káláu.”

⁴⁰ Te wák di iatung mul i pokon er, mái sár di kálík tur tepák suri mák Iesu. Má iatung i katbán

tan wák erei ái Salome, mái Maria Magdalene, mái Maria mámán ái Iakobo mái Iosep. ⁴¹ Kándi tu murmur i Iesu ami Galiláia má dik tángni. Má te marán wák mul di iatung di mur i Iesu átik á Ierusalem.

*Ái Iosep til Aramatia a tahun Iesu
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42*

⁴²⁻⁴³ Ákte páput má suri rahrah i bung erei, mái Iosep til Aramatia a hut. Ái á kesá kaunsel má ngorer di mánán on, má a kesi lain kálámul mul, má a kis monai lolsit si Káláu suri na hut. Bungán eran on á bung er suri eran uri bungán aunges. Ái Iosep a hol palai kán mátut má ngorer a han mák gálta Pilato suri kápán páplun ái Iesu suri na tahni. ⁴⁴ Ái Pilato a sodar suri longrai ngo ái Iesu ákte mat, má ngorer a artari suri tátáil kán tan tám arup má ák gáltai ngo, “A támin muswan ngo ái Iesu ákte mat?” ⁴⁵ Mái Pilato a longrai arbin suri minat si Iesu singin tátáil er, ki ák mángát tari kápán páplun ái Iesu ur si Iosep. ⁴⁶ Ái Iosep a han hul pasi kesi sepen sulu má a kaleng mai. A asosih i kápán páplun ái Iesu mák duri mai sepen sulu er, má a kipi uri tarang án minat dikte ili tungu tili bángbágil hat. Má namur di girwai kesi lala hat má dik batbat kári mátán tarang er mai. ⁴⁷ Mái Maria Magdalene mái Maria mámán ái Iosep diar mák páksi pokon di tahun Iesu ái.

16

*A aptur kaleng ái Iesu
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10*

¹ Má namur ngo ákte rah i bungán aunges, ái Salome mái Maria Magdalene mái Maria mámán ái Iakobo, ditul hul pas te táit a tomtom ngorer i kabang má wel suri ditula han má ditulák pukri kápán páplun ái Iesu mai. ² Má i Sade i kábungbung sáksák i pákánbung ákte pos i nas, ditul han uri mátán hat er di dung Iesu ái. ³ Má ngo ditul lu hanhan tangrai sál, ki ditulá gátna arliu i ditul ngo, “Ái sinih na girwa palai á hat tili mátán sál ur si git?” ⁴ Má namur ditul mákmák má ditulá mákái tilik lala hat erei dikte girwa palai má alari mátán hat, má mátán sál ákte pasbat. ⁵ Má ditulá kusak uri polgon hat er, má iatung ditulá mákái kesi kálámul kaukak a mermer mai lusán a bal, má a kis pagas tili balsán ming ditul, má ditulá sodar on.

⁶ Má kálámul er a parai si ditul ngoromin, “Dánih gamtul sodar suri? Gamtul mákmák sur Iesu kakun Nasaret er di bás páptai uri kubau kus. Bokoh ái á main, ákte liu kaleng. Gamtul mákái, minái á pokon di oboi on. ⁷ Gamtula han má, má gamtulák parai si Petero má kán tan kalilik án aratintin ngo na táil i gam urami Galiláia, má erei á pokon gama mákái ái ngorer ákte parai si gam.”

⁸ Má ditulá longrai ngorer, ki ditulá so alari mátán hat má ditulá táu, má ditulá ráuráuwas má ngátngát sálán táit ditul mákái. Má káp ditul te worwor mul mam tekes kabin ditul mátut.

Ái Iesu a tur soura singin rang turán

Mat 28:9-10, 28:16-20; Luk 24:13-49; Ioa 20:11-23; Apo 1:6-8

⁹ [Mái Iesu a liu kaleng i kábungbung on i mulán bung i wik er, má a mulán tur soura si Maria Magdalene, wák erei a long palai ahit i sápkín tanián alari. ¹⁰ Ái Maria a han ngorer mák bitái rang turán ái Iesu, rung er kándi tu tang má kis án tinang suri. ¹¹ Má ngo di longrai ngo ái Iesu ákte liu kaleng má ngo ái Maria sang ákte mákái, kápdite ruruna on.

¹² Má namur mul ái Iesu a tur soura singin aru tili di er diar láklák tangrai sál, má a mák lite i kápán páplun ái Iesu. ¹³ Diar mákái ngorer má diará kaleng urami Ierusalem má diará bitái rang turán ái Iesu ngo diaráte mák Iesu, mái sár kápdite ruruna i diar mul.

¹⁴ Namur mul ái Iesu a tur soura singin sángul mai kesi kán kalik án aratintin i pákánbung di namnam. Má ák bor di kabin ngo a gáugáu i kandi ruruna má a laklak i bál di, má ngorer kápdite ruruna i táit ái rung erei di parai ngo dikte mák Iesu má ákte liu kaleng. ¹⁵ Mái Iesu a parai si di mul ngoromin,

“Gama han uri naul matmatngan pokon má gamák arbin mai lain arbin uri narsán matananu no. ¹⁶ Koner a ruruna má dik siwi, ái na aliwi ái Káláu. Má ái koner kápate ruruna, na tur i nagogon. ¹⁷ Ái rung erei di ruruna, da longoi tan akiláng ngorer da tipar palai

sápkín tanián mai ngísang; má da worwor mai toltolom hutngin worwor; ¹⁸ má ngo da top i kanih ngo da ngin i dan a mon i wah on, kápnate long sáksáknai kándi liu; má da top i rung er di sasam má da sengsegeng.”

*Ái Iesu a tapam kaleng urami naul bát
Luk 24:50-53; Apo 1:9-11*

¹⁹ Ái Iesu a arahi kán worwor uri narsá di á rang turán, má namur ái Káláu a duruk pasi urami naul bát má ák han aksimi i balsán mingin sang. ²⁰ Má tan kalilik án aratintin di han arkaliut mai arbin, mái Konom a him tiklik mam di má a tangan di suri ngorer tan akiláng erei di longoi a para tari singin matananu ngo a támin muswan i worwor di arbin mai. A ngorer sár.]

16:18: Luk 10:19; Apo 28:3-6

16:19: Apo 1:9-11, 2:33-34

16:20: Apo 14:3; Eba 2:3-4

Hutngin kamkabat si Káláu
The New Testament in the Sursurunga Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Sursurunga long
Niugini

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sursurunga

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 0727222139

The New Testament

in Sursurunga

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-09-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

59d51359-0c11-5334-a2e7-0e40b5a3442f